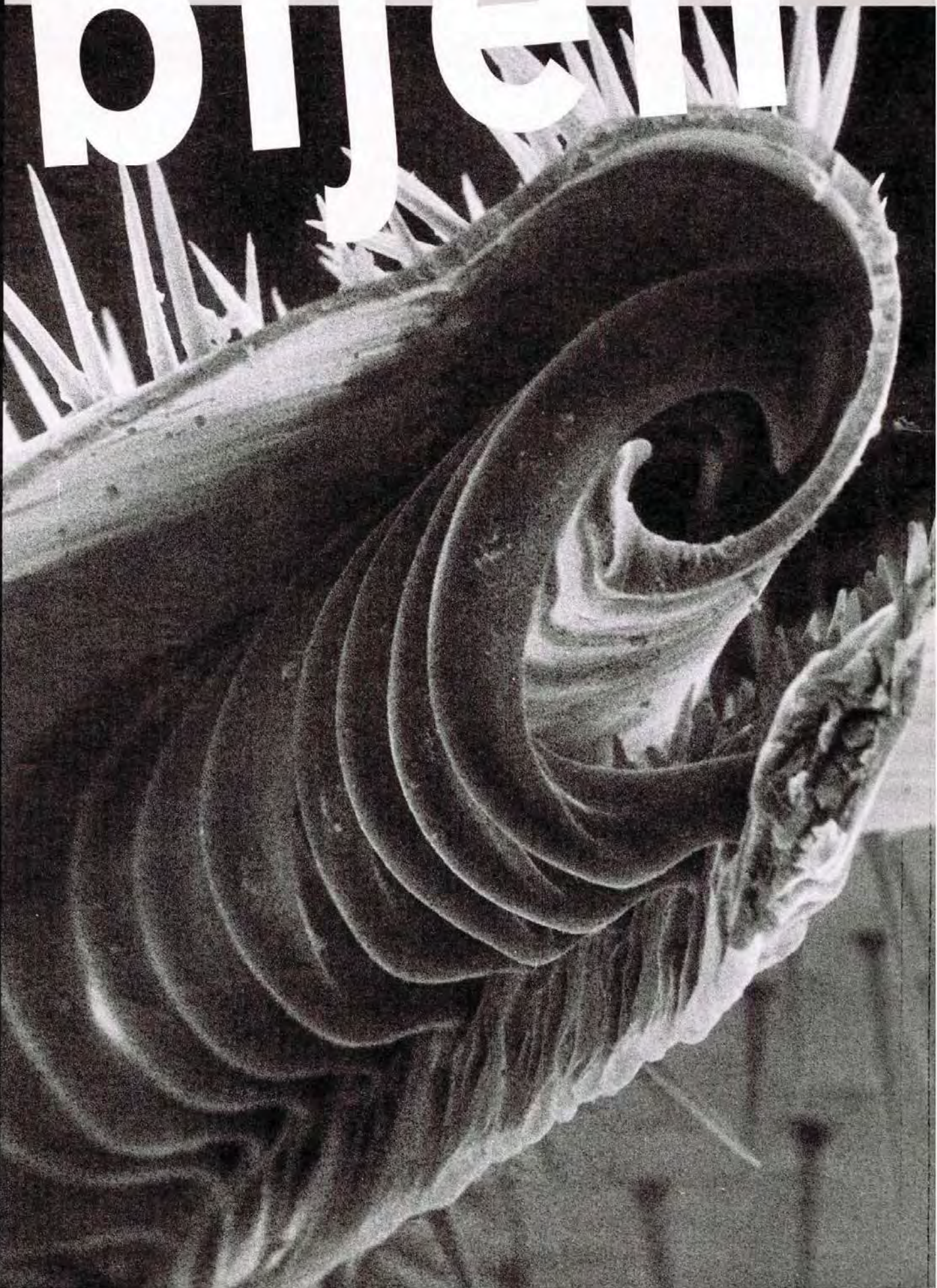

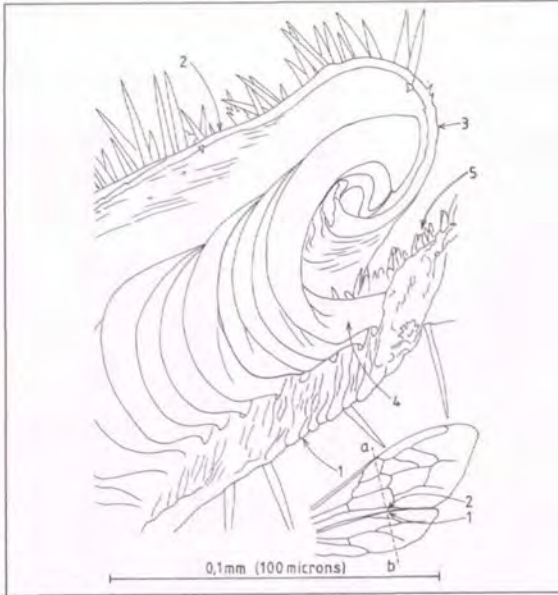
Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

10-9
september 2001

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

Een detail van de koppeling tussen de voor- en achtervleugel. Voor deze plaat is er een dwarsdoorsnede gemaakt van een gekoppelde voor- en achtervleugel van een werksterbij (lijn a-b in overzichtstekening). Op de dwarsdoorsnede is de vouw (3) aan de achterrand van de voorvleugel (2) en de rij haakjes (4) aan de voorkant van de achtervleugel (1) te zien. We zien ook hoe de haakjes en de vouw beide vleugels aan elkaar koppelen. Aan de basis van de rij haakjes op de achtervleugel (4) en direkt onder de vouw van de voorvleugel (3) ligt een cluster van pin-vormige zintuigorgaantjes (5) Hiermee kan de bij voelen of de vleugels goed gekoppeld zijn.

1. Achtervleugel van werkster: voorste rand
2. Voorvleugel van werkster: achterste rand
3. Vouw in de voorste rand van de voorvleugel
4. Haakjes ('hamuli') van de voorrand van de achtervleugel
5. Cluster van pin-vormige zintuigorgaantjes (peg-sensilla)

A.M Millington-Ward, Oegstgeest

Van de redactie

Het is weer een mooi bijenseizoen geweest. Door de kwakkelende winter en het wisselende en natte voorjaar, bleken bij veel imkers niet alle volken even goed uitgewinterd te zijn. Bij velen was er een trage groei van het broednest, en de eerste keer slingeren viel bij menigeen ook later uit. Maar toen de volken eenmaal goed op gang waren, was er geen houden meer aan en bewezen de bijen hun vitaliteit met een stormachtige inhaalslag; alnaar gelang de stijl van de imker gonsde het van de zwermen en vloede de honing rijkelijk. En nu hebben velen het inwinteren alweer afgerond!

Het druivenblad kleurt rood, de kastanjes vallen en (volgens Vasalis) ... 'met dunne mist tussen de gele blaren zet stil het herfstgetijde in'. Deze verstilling is ook bij de bijen te merken. Overdag is er nog een enorme drang om stuifmeel te halen, maar 's nachts zijn de bijen al veel rustiger en kruipen ze weer tot een tros samen.

En de imkers? Wij verzorgen kasten, raampjes en honing, we vertellen onze bijenverhalen, we lezen over bijen en blijven leren, we wisselen ervaringen en inzichten uit, we denken na over het volgende bijenjaar, over de toekomst van onze vereniging en van de bijenhouderij. Het is positief, dat weer zoveel mensen, schrijv(ende lez)ers hun bijdrage aan dit septembernummer hebben gegeven.

Veel leesplezier,

Astrid Schoots

Stichting 'De Duurzame Bij'	Marleen Boerjan	227
'Honig-Fibel' (Honing-ABC),	Jan J. Speelziek	228
Van heinde en ver	Otto de Kat	229

Plant en bij

Bijenplant in beeld	Arjen Neve	230
Twee 'groene' boeken van Arie Koster	Catherine Reker	232
Gewasbeschermingsmiddelengids 2001		233

Praktijk

Antwoord uit de praktijk	Mari van Iersel	234
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens	235
Foto van de maand	dhr. Nerius	236
Cursief	Rik Oldeven	236

Gezondheid

Fruitreis Haaksbergen 2001		237
----------------------------------	--	-----

Organisatie

Het roer moet om	M.J. van Iersel, J. Janssen, J. Plaizier,	238
------------------	---	-----

De lezer schrijft

Nosema	Ad Vermaas	241
Selectie	Jan Kruit	241
Gemiste kans	F. Peter Bohlmeijer	242
De charme van het imkeren	Klaas Kroesen	243
Reactie 'Geen Groningen...'	A. Neve	243

Uit de imkergemeenschap

Van imker tot imker	Ko Zoet	244
Nieuwe boeken bibliotheek		246

Uit de bedrijfsraad

Bijscholingsdag honingkeurmeesters	J. Beekman	247
--	------------	-----

Verenigingsnieuws

ABTB: Bij gepraat		249
VBBN: Uit de PC van de voorzitter		249
Middagprogramma ALV		250
Volken plaatsen op Ginkelse heide		250
Zoemlijst VBBN		250
ZLTO: Studiedag ZLTO 10 november		251
Familieberichten		252
Kalender		253
Vraag en aanbod		254

Stichting 'De Duurzame Bij'

Samenvatting door: Marleen Boerjan

In februari van dit jaar is de Stichting 'De Duurzame Bij' opgericht. Deze stichting zal zich uitsluitend met bijen bezighouden. De stichting wil in eerste instantie vooral onderzoek doen naar Russische honingbijen die een natuurlijke resistentie hebben verworven tegen bijenziekten en plagen. Ondanks mijn enthousiasme over dit initiatief wil ik toch een kanttekening plaatsen bij de import van de Russische koninginnen. Waarom niet gewoon aan de slag met de in Nederland verblijvende bijen. Ook al is de import volledig volgens de regels verlopen, er is en blijft een risico bestaan van insleep van ziekten. Het voorgestelde onderzoek kan mijns inziens net zo goed gebeuren met koninginnen uit Nederlandse volken. Dat is natuurlijk wel wat lastiger: de eigenschappen van de Russische koninginnen zijn nu eenmaal veel beter beschreven dan van een willekeurige koningin uit een Nederlands bijenvolk. In dit artikel volgt een samenvatting van de tekst die de redactie ontving, met doelstellingen en de werkwijze van een stichting die wellicht een eigenzinnige rol kan gaan spelen in de toekomst van de Nederlandse bijenhouderij.

De bijenhouderij bekleedt een belangrijke functie in de maatschappij: er is steeds meer vraag naar bijenvolken voor de bestuiving in de fruitteelt maar ook in de natuur. De bijenhouderij wordt echter geplaagd door veel tegenvallers, bijvoorbeeld monocultuur bij gewassen en inkrimping van natuurlijke arealen. Maar de bijen zelf kampen met problemen in de vorm van plagen.

Nederland kent geen, zoals in Duitsland, professionele onderzoeksinstituten met toonaangevende wetenschappers, die gespecialiseerd zijn in de problematiek van de bijenhouderij. Voor veel zaken steunt de bijenhouderij dan ook op deze instituten bij onze bureaus, waarmee zonodig wordt samengewerkt. Op de Duitse instituten wordt geselecteerd op eigenschappen zoals zachtaardigheid, honingopbrengst, zwermduurzaamheid, winterbestendigheid en ziektebestendigheid. In Nederland kennen we de 'Ambrosiushoeve' in Hilvarenbeek. Dit onderzoeksinstituut maakt sinds kort deel uit van Het Praktijkonderzoek Plant en Omgeving van Wageningen UR. De 'Ambrosiushoeve' doet in het algemeen onderzoek aan insectenbestuiving maar is minder gespecialiseerd in onderzoek op het gebied

van de bijenhouderij. Op dit moment is er geen relatie met het wetenschappelijk onderzoek op de universiteiten omdat er op de Nederlandse universiteiten geen bijenonderzoek meer plaatsvindt.

Bovenstaande gegevens waren allemaal redenen voor oprichting van de stichting 'De Duurzame Bij'. Het is een stichting die voor de Nederlandse bijenhouderij gaat samenwerken met de Duitse Bijeninstituten. Er zijn drie bestuursleden die de stichting hebben opgericht. Het voornaamste doel van de stichting is een oplossing te zoeken voor de vele plagen, die de honingbij ongeacht het ras belagen.

Voorbeeld

Een goed voorbeeld van een bijenplaag is de varroamijt, waarvan de bestrijding niet eenvoudig is. De bijenhouderij is voor de bestrijding overgeleverd aan geneesmiddelen. Het geneesmiddel fluvalinaat dat gebruikt wordt tegen de varroamijt heeft al een resistentie bij de mijt veroorzaakt. De stichting is voornemens bijen te kweken die zelf een resistentie hebben ontwikkeld tegen de plagen, zodat geen bestrijdingsmiddelen meer nodig zijn.

Russische bijen

Toen in 1905 de transsiberische spoorweg klaar was, zijn er volksverhuizers met *Apis Mellifera's* (*carnica*, *macedonica*, *ligustica* en *caucasica*) naar de streek ten noorden van Vladivostok getrokken. De bij kreeg daar te doen met de varroamijt, die op de *Apis Cerana* leefde. Na vele slachtingen onder de bijenvolken hebben de *Apis Mellifera's* langzaam, in 100 jaar tijd, een zekere mate van resistentie tegen de varroamijt opgebouwd. In veel gevallen kan er in deze streek nu zonder bestrijdingsmiddelen en bijzondere bedrijfsmethoden worden geïmkerd. We noemen deze bij nu de *Apis Mellifera Primorsky*.

De Amerikaanse onderzoeker Rinderer ontdekte deze bij en is in 1995, met collega's, ter plaatse onderzoek gaan doen. In 1996 zijn 100 koninginnen naar Amerika gehaald en ook daar is een varroaresistentie vastgesteld, nu tegen de in Amerika voorkomende varroamijt. In Amerika zijn deze koninginnen eerst getest door het United States Department of Agriculture op een quarantaine-eiland en later op het vaste land. Pas bij gebleken gezond zijn, zijn ze vrijgegeven. In 1998 werden de koninginnen aan enkele commerciële bijenhouders vrijgegeven voor verdere vermenigvuldiging.

Import naar Nederland

De stichting 'De Duurzame Bij' wil onderzoeken of deze Russische bijen ook voldoen onder de Nederlandse omstandigheden, waarbij onderzocht zal worden of ze ook bestand zijn tegen de Europese varroamijt. Vervolgens zal getracht worden de eigenschappen van de Russische bijen in onze bijen in te kruisen. De stichting zal dit onderzoeken met alle in Nederland voorkomende bijenrassen, zoals de *Apis Mellifera mellifera*, de *Apis Mellifera carnica* en de Buckfast bij. Inmiddels hebben we een 12-tal Russische Primorsky-koninginnen, na uitgebreide gezondheidstest, uit Amerika geïmporteerd. We hebben met professor Koeniger van het Deutsche Bienen Institut Oberursel een testprogramma afgesproken

dat aansluit bij de tests op de Duitse Instituten. De testen worden uitgevoerd op een viertal proefstanden, verspreid over het gehele land. Regelmatig zullen we de resultaten in Bijen bespreken. Het zal een lange weg zijn, maar het onderzoek is naar onze mening onontbeerlijk voor de Nederlandse bijenhouderij.

Informatie

Het bestuur van de Stichting 'De Duurzame Bij' wordt gevormd door de heren E.R. Pieterse (voorzitter); H. Heindijk (Penningmeester) en J. Dommerholt (secretaris). De heren H.H.W. Velthuis en J.P. van Praagh geven wetenschappelijke steun aan de stichting. Correspondentie adres: Esdoornlaan 3, 3951 DB Maarn.

bijen

BOEKBESPREKING

'Honig-Fibel' (Honing-ABC)

Jan J. Speelziek

'Honig-Fibel' (Honing-ABC), 'Wegweiser für den Fachkundenachweis des D.I.B.', een uitgave van het Landesverband Westfälischer und Lippischer Imker e.V.

Honing speelt in het Nederlandse voedselpakket slechts een ondergeschikte rol. Duitsland daarentegen neemt in dit verband, mondiaal gezien, een topositie in. Daar bedraagt het honingverbruik per persoon per jaar namelijk $\pm 1,4$ kg. Rekenen we dat om in dagverbruik, dan komen we op 3,8 g ofwel statistisch gezien, één broodje met honing per week. Ongeveer 25-30% van het honingverbruik in Duitsland is afkomstig van eigen imkers, deels beroepsimkers. We treffen deze informatie aan in een publicatie van deze aan onze oostgrens gelegen imkersorganisatie, waarmee menig imker in het grensgebied een prettig contact onderhoudt. 'Westfalen-Lippe' telt momenteel ca. 6.000 imkers met in totaal 42.000 bijenvolken. Deze organisatie is qua omvang min of meer vergelijkbaar met die van de VBBN. Aangezien de gang van zaken omtrent het oogsten, het rijpingsproces van nectar in honing, de verwerking en de opslag bij onze oosterburen meer zijn afgestemd op de professionele imkerij, zijn de wettelijke bepalingen en regelingen er aanmerkelijk strenger dan in ons land. Daarom is de informatie in dit fraai geïllustreerde boekje ook voor onze hobby-imkers bijzonder interessant. Er zijn voorts een 85-tal 'multiple choice' vragen in verwerkt (met de antwoorden achterin), waarmee menige honing-

keurmeester ongetwijfeld nog wel de nodige moeite zal hebben. Voor mij was het in ieder geval een alleszins leerzaam werkje.

'Honig Fibel' is verkrijgbaar in het Bijenhuis te Wageningen. De prijs is f 5,-. Het omvat 43 pagina's en is op A5-formaat gemaakt met diverse kleurenfoto's in het middenkatern.

LAND-
WIRTSCHAFTS-
KAMMER
Westfalen-Lippe

Honig-Fibel

Wegweiser für den
Fachkundenachweis
des D.I.B.

Landesverband Westfälischer und Lippischer Imker e.V.

Een onvergetelijke Koninginnedag

In het Duitse imkersblad met de ietwat merkwaardige naam 'Das Bienenmütterchen' (2001/3) beschreef imker Georg Rosenboom een interessante ervaring, die hij had opgedaan bij een bevruchtungsstation op het ten oosten van Borkum gelegen waddeneiland Juist. Nadat hij er in de laatste week van mei 2000 enkele darrenvolken had geplaatst, arriveerden op 6 juni de eerste vijftig (éénraams-)bevruchtungskastjes. Het was die dag aanvankelijk tamelijk fris, de bijen vlogen nauwelijks en darren waren er niet te zien. Om tot rust te komen werden de bevruchtungsvolkjes voorlopig (gesloten) op een stelling geplaatst. Langzamerhand werd het wat warmer en kwamen de darren tevoorschijn. In steeds grotere getale omringden ze de éénramertjes die vervolgens door Rosenboom en een collega naar hun definitieve standplaats werden gebracht. Honderden darren vlogen mee, zodat men besloot nog maar even te wachten met het openen van de kastjes. Toen men dat uiteindelijk wel deed, brak de duivel los, een herrie van jewelste. Het leek volgens Rosenboom wel een luchtaanval uit de tweede wereldoorlog. Vlak boven hun hoofden speelden zich de paringsvluchten af. Je kon goed zien dat de koninginnen behendiger vlogen dan de darren. Bij de eigenlijke paring vertraagde het moertje haar snelheid, de dar vloog er van achteren op aan en liet na een fractie van een seconde weer los. Het was echter in alle wirwar onmogelijk om te zien wanneer de volgende dar aan de beurt was. Na een klein uurtje nam de drukte snel af en was de voorstelling voorbij. Sommige thuishkomende koninginnen waren besmeurd alsof ze uit een mesthoop kwamen.

'Zoiets heb ik nog nooit meegemaakt en zal ik ook wel nooit meer meemaken', verzuchtte deze imker. Van de twaalf 'bijenmoedertjes' die hij zelf ingebracht had, waren er elf een week later aan de leg.

Reservaat van zwarte bij op Groenland

De zwarte bij *Apis mellifera mellifera* was zo'n honderd jaar geleden het enige bijenras dat voorkwam in het gebied tussen de Alpen in het zuiden, Scandinavië in het noorden, de Pyreneeën in het westen en de Oeral in het oosten. Deze bij is in staat lange en strenge

winters te overleven, vliegt al bij lagere temperaturen dan andere rassen en heeft een verbazingwekkende capaciteit om koude voorjaren door te komen, ook als zich betrekkelijk kleine aantallen bijen in de woning bevinden. De Deense imker Ole Hertz wijdde er een interessant artikel aan in 'Apiacta', het wetenschappelijk tijdschrift van Apimondia (2000/2). Hertz maakt zich zorgen over deze bijensoort die met uitsterven bedreigd wordt en in zijn zuiverste vorm alleen nog maar voorkomt op het tussen Denemarken en Zweden gelegen eilandje Laesø en op enkele eilandjes in de buurt van Stockholm. In totaal bevinden zich daar nog ongeveer driehonderd volken. Hoewel op Laesø alleen het houden van zwarte bijen wettelijk is toegestaan, zijn daar toch nog imkers die andere rassen hebben geïmporteerd. Hertz betreurt dat zeer omdat men hiermee voor de toekomst belangrijk genetisch materiaal vernietigt. Enkele jaren geleden hebben zelfs imkers die het niet eens waren met de beschermde staat van *Apis m. mellifera* 45 volken vergiftigd. In Denemarken sprak men toen van 'De bijenoorlog van Laesø'. Het eiland is bovendien nog de enige plek in Denemarken waar de varroamijt nog niet voorkomt; import van vreemde rassen zou aan die bevoorrechte toestand een eind kunnen maken.

Hertz en enkele collega's hebben nu het stoute plan opgevat om zwarte bijen te brengen naar het zuiden van Groenland. Er zijn daar geen andere bijensoorten (op twee hommelse soorten na) en wanneer bijenhouden daar mogelijk is zou men hiermee een prachtig reservaat scheppen voor de zwarte bij. Aan de belangrijkste voorwaarden, om dit project te laten slagen, is voldaan. De bevolking (Inuits), meest schapenhouders, zijn geïnteresseerd in bijenhouden; het klimaat is geschikt (-4 tot +10 °C), en de dracht is prima van mei tot eind augustus. Inmiddels is het project gestart. Sinds 1998 zijn er enkele tientallen volken van Laesø naar Groenland gebracht en op zes verschillende plaatsen gehuisvest. De resultaten tot dusverre geven hoop dat het project (dat zeer goed begeleid wordt) zal slagen. Het scheppen van een reserve aan genetisch materiaal op Groenland is te vergelijken met het bewaren van tropische zaden in genenbanken of het houden van bedreigde diersoorten in dierentuinen. Men hoeft niet bang te zijn, dat het mellifera-project, waarbij men streeft naar een maximum van driehonderd volken, het ecosysteem van Groenland zal verstoren: Groenland is enorm groot: op Europa gelegd reikt het van Noorwegen tot Noord-Afrika!

Azijnboom (*Rhus hirta*)

Uit Noord Amerika

De Azijnboom, die ook de wel zeer toepasselijke naam Fluweelboom draagt omdat de jonge delen van de plant een zachte beharing hebben, is een lid van de Pruikenboomfamilie (*Anacardiaceae*). De meeste van de ongeveer 60 geslachten van de familie komen voor in tropische en subtropische gebieden. Een klein aantal geslachten heeft het areaal daarbuiten. Het geslacht *Sumak* (*Rhus*), waartoe de Azijnboom behoort, is daar een van, en omvat ongeveer 250 soorten. Het verspreidingsgebied is grotendeels gelegen in Noord-Amerika, Zuidoost-China, Klein-Azië en langs de Middellandse Zee. De oorsprong van de Azijnboom ligt in het noordoostelijk deel van Noord-Amerika. De plant heeft de vorm van een heester of kleine boom met onregelmatige vertakkingen. Zij vindt vaak toepassing als sierheester en komt in ons land op vele plaatsen verwilderd voor.

Sierwaarde in zomer en herfst

De plant ontleent zijn sierwaarde deels aan de naar donkerrood verkleurende vruchtpluimen. Maar ook de bladeren geven de plant een fraai uiterlijk. In het voorjaar vormen zich aan het eind van de dan nog kale twijgen één of twee korte bebladerde loten. De bladen zijn oneven geveerd en hebben 7-21 blaadjes, waarvan de rand gezaagd is. Er komt ook een vorm voor waarvan de blaadjes diep zijn ingesneden: de *Rhus hirta* f. *lacinata*. Evenals veel soorten van de familie bevatten de bladen van deze bijenplant looizuur. In oktober vallen de bladeren af. Maar voordat ze dat doen, vertonen ze nog prachtige herfsttinten, want ze verkleuren naar felrood. Het veranderen van kleur vindt van beneden naar boven in de struik of boom plaats.

Tweehuizig

De Azijnboom is tweehuizig, dat wil zeggen dat er mannelijke en vrouwelijke bloemen zijn die op afzonderlijke planten voorkomen. De bloemen staan in een dichte grote pluim aan het eind van de nieuwgevormde loten. Ze hebben vijf kelkbladen, vijf kroonbladen, vijf meeldraden (bij de vrouwelijke steriel) en drie stampers (bij de mannelijke steriel). Het vruchtbeginsel van de vrouwelijke bloemen is dicht bezet met een krullige beharing. Rond het centrum van beide bloemsoorten ligt een brede roodgekleurde discus, een kussenvormig deel van de bloembodem,

waaruit de nectar wordt afgescheiden.

Na de bloei vallen de mannelijke bloemen in hun geheel af en blijft alleen nog de centrale as van de bloeiwijze over. De vrouwelijke bloemen vallen na de bloei niet af en ze blijven nagenoeg geheel in tact. Wel treedt er een opvallende verkleuring op. De beharing op het vruchtbeginsel is eerst lichtgroen en wordt tijdens de bloei rood; en als de bloemen zijn uitgebloeid, verandert de kleur van de kroonbladen van citroengeel in donkerrood.

Bijenbezoek

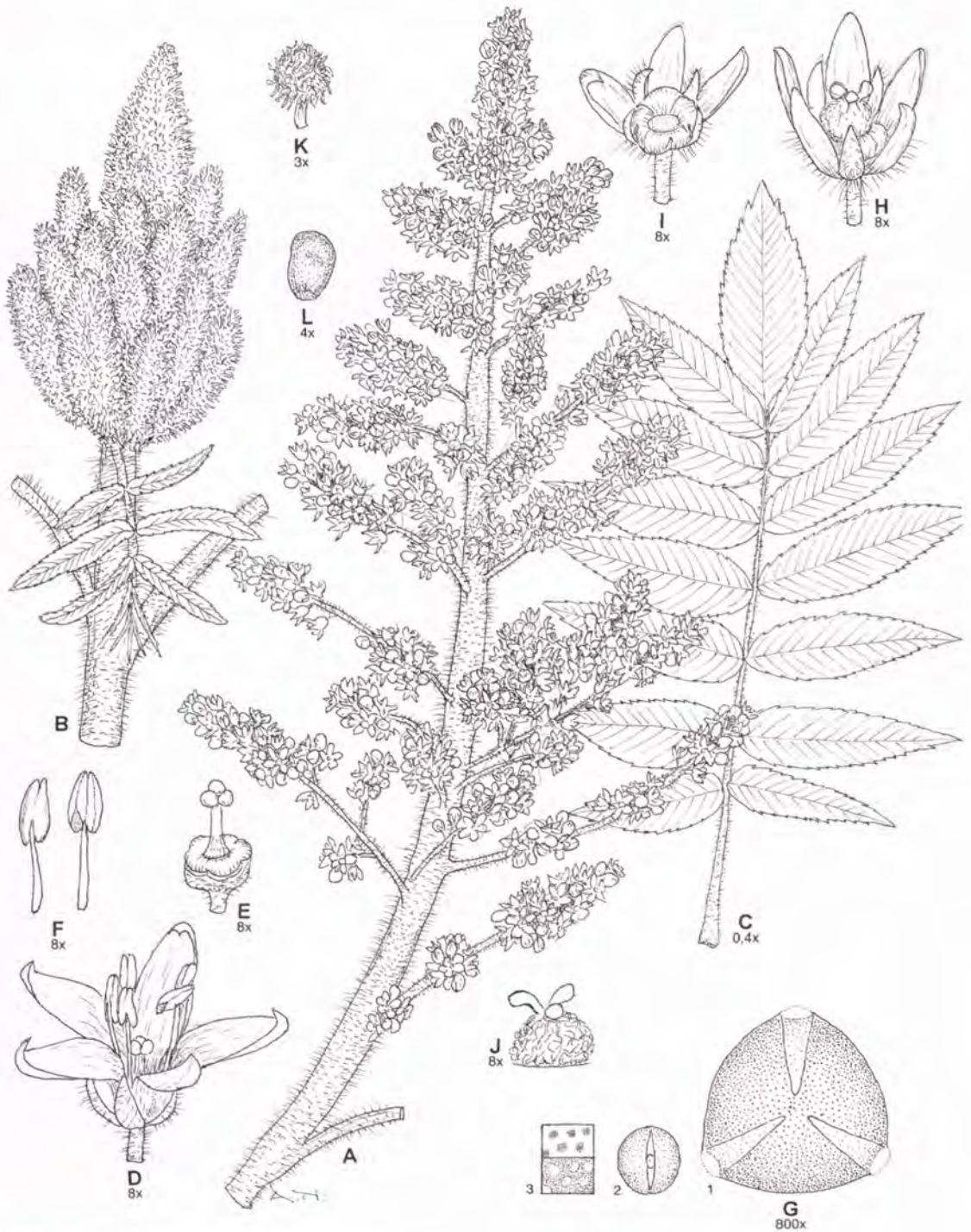
Als de Azijnboom begin juli in bloei staat, is er bij gunstig weer doorlopend een druk bijenbezoek op de bloemen, zowel op de vrouwelijke als op de mannelijke. Het bezoek van een nectar purende bij aan een bloem is langdurig en daaruit valt af te leiden dat er veel nectar wordt geproduceerd. Bij de mannelijke bloemen ligt de nadruk wel op het verzamelen van het stuifmeel. De stuifmeelklompjes zijn geeloranje.

Vermeerdering

Wie een Azijnboom in de tuin heeft staan, moet, zo hij het bij die ene boom wil laten, regelmatig wieden. De plant vermeerderd zich namelijk sterk door de vorming van worteluitlopers waaruit zich op enige afstand van de boom nieuwe scheuten ontwikkelen. De vermeerdering kan ook door zaad geschieden. In het vruchtbeginsel, dat door drie vruchtbladen is gevormd, ontwikkelt zich slechts één zaad. De zaden zijn nier-vormig. De vrucht is een droge steenvrucht die bezet is met de nog aanwezige beharing van het vruchtbeginsel. De vruchten blijven nog lange tijd aan de boom. Als in de herfst de bladeren zijn afgevallen, tooit hij zich nog met de donkerrode vruchtpluimen. En als de boom in bloei staat, zitten de vruchten van het vorig jaar en soms zelfs van het jaar daarvoor nog aan de twijgen.

Literatuur

Barkley, F.A. (1937) A monographic study of *Rhus* and its immediate allies in North and Central America, including the West Indies. *Annals of the Missouri Botanical Garden*, Vol.24, No.3: 265-498.

Azijnboom (*Rhus hirta*; syn. *Rhus typhina*)

A bloeiwijze mannelijke bloemen; B bloeiwijze vrouwelijke bloemen; C blad; D mannelijke bloem; E stamper en discus van mannelijke bloem; F meeldraad; G stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal, 3 korreloppervlak; H vrouwelijke bloem; I discus met deel van kroon en kelk van vrouwelijke bloem; J stamper vrouwelijke bloem; K vrucht; L zaad.

Twee 'groene' boeken van Arie Koster

Catherine Reker

Zoals u in Bijen 10(7/8): 196 en 204 (2001) hebt kunnen lezen promoveerde Arie Koster op 7 mei jl. aan de universiteit van Wageningen met het proefschrift: *Openbaar groen op ecologische grondslag*. Tegelijk verscheen bij de firma Schuyt een nieuw boek van zijn hand, getiteld *Ecologisch groenbeheer*. Beide boeken zijn voor de imker buitengewoon interessant en bieden tal van stimulerende voorbeelden voor ieder die de natuur (en de dracht!) in zijn leefomgeving wil bevorderen. Uitstekende boeken ook om een gemeentebestuur te overtuigen van de fraaie resultaten die te behalen zijn met 'wilde' bermen en met het inzaaien van braakliggende gronden. Hieronder meer over beide boeken.

Openbaar groen op ecologische grondslag
ISBN: 90 5808 405 1, uitgegeven bij Alterra

In dit zeer leesbare proefschrift zijn de ervaringen verwerkt, die zijn opgedaan in de afgelopen decennia, waarin het begrip 'ecosysteem' opkwam. Het boek handelt over de natuur in de stad, de betekenis van groen en natuur voor een gezond stedelijk ecosysteem en het effect daarvan op de mens. Maar ook over braakliggende en opgespoten terreinen. Veel aandacht is er voor de combinatie van de aanwezige flora en het voorkomen van allerlei soorten bijen. Het bevorderen van dracht wordt gestimuleerd omdat honingbijen een nuttige en zelfs onontbeerlijke functie vervullen bij de bestuiving van eetbare gewassen. Hoofdstuk 7 behandelt 'Bijen in en om houtige begroeiingen'. Het zijn resultaten van waarnemingen van Koster uit vooral de jaren negentig. Ze leiden tot de volgende voor imkers belangrijke stelling (onderschreven door zijn promotor prof. Zonderwijk):

Bij een weloverwogen plaatsing van bijenvolken is er geen bewijsbare reden om honingbijen, uit oogpunt van concurrentie met wilde bijen, uit natuur- en oude cultuurterreinen te weren.

Het proefschrift is een praktisch en overzichtelijk boekwerk. Belangrijk is ook de aandacht voor het kostenaspect van 'natuur' in het openbaar groen. Een goed ecologisch beheer blijkt uiteindelijk zowel efficiënt als effectief te zijn, mits beheerders en beleidsmakers het geduld kunnen opbrengen om alle baten en kosten op een rij te zetten.

Ecologisch groenbeheer

ISBN 90 6097 514 6; uitgegeven bij Schuyt,

Prijs: f 62,50 of € 28,50.

Dit boek is het gevolg van onderzoek van Arie Koster naar plantsoenbeheer en begroeiingen in 60 Nederlandse gemeenten. Het boek sluit naadloos aan op het eerder van zijn hand verschenen 'Vademecum wilde planten' (ISBN 90 6097 342 9), bij veel imkers een bekende gids. Het is weer typisch een werkboek, dat niet op tafel mag blijven liggen omdat het er zo mooi uitziet! Want afgezien van het feit dat het inderdaad een mooi uitgegeven werk is met schitterende foto's van de hand van de auteur, is het een boek dat iedere terreinbeheerder, -ontwerper en natuurliefhebber bij zich draagt als instrument.

Koster schetst de huidige diversiteit aan beplantingen, die groter is dan die van de zeventiger jaren. Er ontstonden grote verschillen tussen diverse gemeenten die, al dan niet uit bezuinigingsoverwegingen, groei van kruiden in plantsoenen stimuleerden. Maar er waren ook gemeenten die bewust het ecologisch motief van natuur in de stad als voornaamste drijfveer hanteerden.

Het meest karakteristieke van groenbeheer is, dat er met levend materiaal wordt gewerkt dat aan allerlei veranderingen onderhevig is. De natuurlijke flora en fauna is steeds in beweging, waardoor de beplanting in betekenis toeneemt. Groenbeheer is het begeleiden en stimuleren van deze natuurlijke processen. In elk groeiseizoen verandert de beplanting, waarop steeds adequaat gereageerd moet worden. 'Ecologisch groenbeheer' stelt beheerders in staat om in het veld passende beheersmaatregelen te nemen.

Groene beheersmaatregelen en beheertypen

Een essentiële vraag voor elke professionele beheerder van openbaar groen is, met welk beheertype hij of zij te maken heeft (is de bodem voedselrijk of arm, nat of droog; gaat het om graslanden, oevervegetaties). Die beheertypen worden omschreven, gebundeld per groep en in tabellen met bijbehorende nummers geplaatst. Pioniervegetaties zoals phacelia, klaproos en koolzaad kunnen dienen bij bv. braaklegging. (Hier en daar klinkt het boek als muziek in imkersoren!) Verder geeft het veel informatie over het ecologisch groenbeheer bij verschillende beplantingen; over het

onderhoud van bosplantsoen en de zorg voor de kruidlaag; over de verschillende beheertypen variërend van voedselarme, vochtige, droge en zure bodem tot voedselmatig en voedselrijke varianten. Steeds weer met tabellen die een overzicht geven van situaties bij het beheer, met verwijzingen naar de paragrafen en de corresponderende tabellen waar deze worden behandeld. Er wordt uitgebreid ingegaan op de vochttoestand en de waterkwaliteit.

Groenbeheer waarin de dierenwereld floreert

Afgezien van bloemenpracht en bloemendiversiteit is de cirkel pas rond als de natuurlijke relatie met de dierenwereld is gewaarborgd. Een gevarieerde fauna draagt bij aan een zeker biologisch evenwicht. Zo vangen vogels insecten, insecten op hun beurt luizen en vliegen. Hommels en bijen bestuiven de bessenstruiken in het plantsoen en de vruchtbomen in parken en tuinen. Voor de stedeling is dit een bijdrage aan de belevingswereld van zijn leefomgeving. Koster gaat uitgebreid in op de voorzieningen die noodzakelijk zijn voor de fauna. Het insectenbeheer bij verschillende milieus voor dagvlinders en bijen krijgt veel aandacht. In het boek staan tabellen met soorten gewassen die van belang zijn voor wilde bijen, hommels en wilde bijen, evenals andere uitgebreide en overzichtelijke gegevens op het gebied van beheer en beleid van (openbaar) groen. Ook zijn er overzichten voor faunabeheer betreffende reptielen,

amfibieën, vleermuizen en vogels: een boek voor de natuurliefhebber én de vakman!

Iets over de auteur

Arie Koster ging direct na de lagere school als leerling-hovenier aan het werk. In de avonduren heeft hij cursussen gevolgd op hoveniersgebied; via de sociale academie heeft hij uiteindelijk zijn doctoraal biologie behaald. In die tijd (1982) was nauwelijks sprake van natuurlijk of ecologisch groenbeheer. Daarom vond zijn onderzoek naar het voorkomen van maskerbijen in Nederland voornamelijk plaats op spoorwegterreinen. Hierdoor is Koster bekend geworden bij natuurminnend Nederland. De spoorwegterreinen zetten hem op het spoor naar professor Zonderwijk. Een intensief contact ontstond met de Adviesgroep Vegetatiebeheer (Henk Heemsbergen) en resulteerde in een ander aanzicht van Nederland: de bermen mochten weer bloeien! Uiteindelijk is Arie Koster gepromoveerd op dit onderwerp, neergelegd in een prachtig proefschrift. Imkerend Nederland mag zich gelukkig prijzen met mensen als Arie Koster, die dit soort van boeken schrijft en daarmee uitdraagt dat bijhouden een hobby is met belangrijke maatschappelijke aspecten. Vanaf deze plaats is het mij een voorrecht om Arie van harte te feliciteren met zijn behaalde doctoraal en met het verschijnen van dit boek. Arie: proficiat!

Gewasbeschermingsmiddelengids 2001

Eind mei heeft de Plantenziektenkundige Dienst (PD) de 16de editie van de 'Rode Gids' uitgebracht. Met de nieuwe gids zijn de gebruikers van bestrijdingsmiddelen up-to-date over mogelijkheden voor het bestrijden van ziekten, plagen en onkruiden. Vanwege de nadruk op de chemische bestrijding heet de nieuwe editie van de gids thans 'Gewasbeschermingsmiddelengids'.

De gids omvat drie overzichtelijke hoofdstukken en enkele bijlagen. Allereerst vindt u informatie over alle - per 1 januari 2001 - toegelaten gewasbeschermingsmiddelen in Nederland. De hoofdstukken inzake het bestrijden van ziekten, plagen en onkruiden zijn, ten opzichte van de voorgaande druk gewijzigd. Alle ziekten, plagen en teeltproblemen, evenals onkruiden, waarvoor chemische middelen zijn toegelaten, worden per teeltgroep en per gewas besproken. In één oogopslag is te zien welke actieve stoffen en

middelen u kunt inzetten tegen ziekten en plagen. Hierdoor is de gids overzichtelijker dan voorgaande uitgaven. Uiteraard bevat de Gewasbeschermingsmiddelengids 2001 actuele informatie voor de bedrijfs-, advies- of onderzoekspraktijk.

Om uitgave van de vernieuwde gids mogelijk te maken heeft de PD samenwerking gezocht met Uitgeverij Wageningen Pers. De prijs van de gids bedraagt f95,- (incl. adm.- en verzendkosten). Bestellen kan bij de afdeling Verkoop, telefonisch: 0317-476514, via de fax: 0317-426044, via E-mail: sales@WageningenPers.nl of via Internet: www.wageningenpers.nl/bookshop. U krijgt de gids binnen enkele weken toegestuurd.

De vraag voor de maand september was:*Hoe gaat u om met agressieve bijenvolken?*

Helaas mochten we van u geen antwoorden ontvangen. Heel begrijpelijk. Koninginnen telen en invoeren, honing slingeren, het aantal volken op peil houden etc., vragen nu onze aandacht. Nu de drukte op onze bijenstanden weer voorbij is, kunt u misschien uw ervaringen met lastige volken toch nog eens op papier zetten. Vooral beginnende imkers kunnen hier iets van leren. Om te voorkomen dat dit moeilijke onderdeel van het imkeren te weinig aandacht krijgt, wil ik Mark L. Winston aan het woord laten die in zijn boek 'The biology of the honeybee' (pagina 110-115) het volgende over agressie vertelt.

De verdediging van het nest

We zijn geneigd om bijenvolken te zien als agressief of vriendelijk. Bijen zijn geen van beiden. Ze hebben een heleboel manieren ontwikkeld om zich te verdedigen en de mate van agressie geeft de graad van gevoeligheid voor en de intensiteit van het verdedigend gedrag aan. Donkere kleuren, ruwe weefsels, geuren van dieren en snelle bewegingen zetten werksters tot steken aan.

De verdediging begint zodra een aanvaller wordt herkend door de wachtbijen of andere toevallig aanwezige bijen. Ze alarmeren hun nestgenoten door hun gespannen houding en de afgifte van alarmferomonen uit het angelapparaat en de kaakklieren. De gealarmeerde bijen verlaten daarna het volk en zoeken de rustverstoorder op. Ze richten zich daarbij op beweging, kleurverschillen, trilling en geur. Zodra de indringer gevonden is, werkt de bij vaak een heel scala van gedragingen af alvorens tot steken over te gaan, zoals het aannemen van een dreigende houding, zoemen, zich opdringen, bijten, aan haren trekken en rennen. Zodra de aanvaller is gestoken, richten andere bijen zich op de plaats van de steek, daarbij gebruik makend van de geur uit de klieren van de achtergebleven angel.

De mate van agressie

De intensiteit en de aard van de verdediging kan toegeschreven worden aan een erfelijke component en aan omgevingsfactoren. Studies naar de overerving van agressie lijken aan te geven dat het agressieve gedrag dominant is.

Kruisingen van zachtaardige met agressieve lijnen laten in de eerste nateelt vaak veel van het agressieve gedrag van de voorouders zien.

Omgevingsfactoren spelen ook een belangrijke rol in de intensiteit van het agressieve gedrag. Hogere temperaturen geven een verhoogde kans op agressie, op een sneller optredende reactie, die intenser en langduriger kan zijn. Een hogere luchtvochtigheid lijkt de reactie heftiger te maken. Volken met veel lege raat zijn sterker verdedigend, mogelijk omdat de lege raat een feromoon produceert dat de drempel voor het afgeven van het alarmferomoon verlaagt.

Ervaringen van imkers

Uit ervaringen van imkers valt af te leiden dat het verdedigend gedrag ook te maken heeft met volksgrootte, de hoeveelheid opgeslagen voorraden, de beschikbaarheid van stuifmeel en nectar in de omgeving en voorafgaande ervaringen. (Zoals een imker die ruw met zijn bijen omgaat). Onderzoek hiervan levert weinig harde feiten op. Onder imkers is het algemeen aanvaard dat grote volken agressiever zijn dan kleine. Grote volken hoeven niet zo zuinig te zijn op hun aantal. Volken met een kleine voorraad zijn minder agressief. Bij een goede dracht zijn de bijen vriendelijker, mogelijk omdat er dan veel oude bijen in het veld zijn. Ook dient vermeld te worden dat gestoorde volken soms uren tot dagen lang agressief kunnen blijven.

Individuele bijen

Individuele bijen kunnen aanzienlijk verschillen in de mate van agressie. Deels door hun plaats in het volk. Oudere bijen zijn vooral bij de ingang te vinden. Er is ook een fysiologisch verschil. Oudere bijen zijn gevoeliger voor het alarmferomoon en voor geuren. Oudere bijen produceren zelf meer alarmferomoon dan jongere bijen. De top wordt bereikt op een leeftijd van 15-30 dagen, samenvallend met het begin van de taak als wacht- en haalbij.

De vraag voor de maand december

Propolis is een bijzonder product. Het wordt door sommige imkers verzameld en gebruikt. Hoe verzamelt u propolis? Doet u iets om de productie van propolis te bevorderen of het verzamelen ervan te vergemakkelijken? Hoe maakt u het gebruiksklaar?

U kunt uw antwoord aan de redactie insturen tot eind oktober per brief, op schijf of per E-mail aan redactie@vbbn.nl

Inwintering van de bijenvolken

De bijenvolken bereiden zich nu voor op het overleven van de winterperiode. Het broednest wordt geleidelijk kleiner en door het korter worden van de dagen en de lagere temperaturen neemt de vliegactiviteit af. Kleine volken houden vaak nog een relatief groot broednest aan, waarschijnlijk voor de ontwikkeling van een voldoende aantal winterbijen. De bijenhouder moet voor zo goed mogelijke omstandigheden voor de bijenvolken zorgen, opdat zij de winter kunnen overleven. In de eerste plaats moeten de volken van voldoende omvang zijn: vóór het inwinteren dienen bijenvolken in september ten minste tien raten goed bezet te hebben met bijen. Eventueel kunnen reservevolkjes worden overwinterd met minimaal zes raten.

Verenigen

Kleinere volken kunnen, voordat het wintervoer wordt gegeven, beter worden verenigd. Omdat bijen altijd terugvliegen naar hun standplaats kunnen alleen volken die naast elkaar staan met elkaar worden verenigd. Om goede wintervolken te verkrijgen moet het broednest goed aaneen sluiten. Dit kan als volgt bereikt worden. Haal het te verenigen (kleinste) volk weg en plaats het overblijvende bijenvolk zodanig dat de vliegbijen van beide volken naar dit volk vliegen. Indien er verschil is in de kwaliteit van de koningin, dan voor het verenigen de slechte koningin verwijderen. Sla de bijen van het kleinste volk af in een zesraams kastje of in een droge emmer. Hang de raten met broed en voer bij het andere volk, zodanig dat er een zo natuurlijk mogelijk broednest ontstaat. Als er meer dan tien raten met voer zijn, de raten met kleine hoeveelheden voer in de onderbak hangen. Bijen slaan het voer altijd als een koepel in de bovenste raten op. Ook raten met stuifmeel altijd in het bijenvolk hangen. In het najaar is er op veel plaatsen weinig stuifmeel te verzamelen, waardoor de bijenvolken de reserves in de raten aan moeten spreken. Bovendien wordt het stuifmeel in de raten goed door de bijen geconserveerd, waardoor dit stuifmeel ook van belang kan zijn bij de voorjaarsontwikkeling van de bijenvolken. Als de raten van de twee volken goed zijn gerangschikt hierop een krant leggen, die met wat suikerwater bevochtigd is. Zet daarop een lege bak. Schud de afgeslagen bijen op de krant. Na ongeveer 24 uur zijn de volken verenigd. Zorg voor voldoende wintervoer. Na uiterlijk 1 oktober moeten bijenvolken over 15 kg suiker beschikken.

Vertrouw bij de bestrijding van de varroamijt niet op Apistan. Alleen indien uit een test is gebleken dat de varroamijten niet resistent zijn tegen Apistan kan dit middel nog gebruikt worden.

Standplaats

Een droge standplaats tijdens de winterperiode is voor de bijenvolken belangrijk. Vochtige bijenkasten blijven in het voorjaar langer koud waardoor deze volken zich in het voorjaar minder goed kunnen ontwikkelen. Voor de ontwikkeling van het broednest in het voorjaar is warmte immers een belangrijke voorwaarde. Uiteraard is ook de kans op verschimmeling van de raten veel groter onder vochtige omstandigheden. Door na de inwintering, op een mooie dag in oktober of november de kantramen uit de onderbak te halen, kan het verschimmelen van de raten ook worden voorkomen. Zorg er dus voor dat de bijenvolken droog kunnen overwinteren. Met een eenvoudige afdekking op de kasten kan al een droge standplaats voor de bijenvolken worden gemaakt. Ook een geheel open vliegspleet en een open varroabodem zorgen ervoor dat het vocht kan worden afgevoerd. Door de bijentros wordt nl. in de winterperiode voortdurend vocht geproduceerd. Een dichte begroeiing rond de standplaats van de bijen veroorzaakt in de winter een vochtige omgeving bij de bijenkasten. Zorg ervoor dat het zonlicht de kasten kan bereiken zodat deze kunnen opdrogen. Door een sterk beschaduwde bijenstand worden ook de reinigingsvluchten in de winter beperkt. Dit bevordert in het voorjaar de ontwikkeling van Nosema en Amoëbe.

Onderzoek honing

Deze winter is er weer de gelegenheid om bij de Ambrosiushoeve honing te laten onderzoeken. Hiervoor dient u minimaal 50 gram honing in niet breekbare verpakking te verzenden. Van deze honing wordt via stuifmeelonderzoek de herkomst bepaald. Daarnaast wordt het vochtgehalte, de suikersamenstelling, het HMF-gehalte en de activiteit van het enzym diastase bepaald. Omdat niet alle honingmonsters gelijktijdig onderzocht kunnen worden kan de uitslag van het onderzoek enige tijd op zich laten wachten. Aan dit onderzoek zijn geen kosten verbonden omdat dit gefinancierd wordt door de EU en het ministerie van LNV.

Bijental van dhr. Nerijs te Huybergen.

Rik Oldeven

Contributie

Als je de doorsnee-Nederlander en dus de doorsnee-imker confronteert met de term attributie, kijkt hij je - terecht - vragend aan. Met distributie heeft hij wat minder moeite als hij tenminste de oorlog heeft meegemaakt. Kom je met contributie op de proppen, dan weet iedereen waar je het over hebt. Het is dan ook geen moeilijk woord; het is een moeilijk verschijnsel. In vroeger tijden, meen ik.

Contributie heeft met geld te maken. Daar smijt men mee in goede tijden; in slechte tijden zit men er bovenop. In de beginjaren '30 was mijn vader geen lid van de imkersbond: elk dubbeltje moest worden omgedraaid. In de oorlog wèl. Vanwege de suiker en de tabak. Na de oorlog dus weer niet. Later weer wel maar 'het moet niet te gek worden', herinner ik mij. Dit laatste heeft heel wat vergaderingen en initiatieven verziekt.

Anno 2001 leven wij in het rijkste land ter wereld. Dat zie je bijvoorbeeld als je in de zomermaanden bij een doorsnee-sluisje in Friesland te kijken staat naar wat zich daar aan pleziervaartuigen ophoopt. Daaronder zijn dus ook imkers. En als wij tot deze categorie niet mochten behoren, zitten wij waarschijnlijk op de Canarische eilanden of zijn we even geen imker in een van de uitspanningen van Center Parcs. Maar daarvan teruggekeerd, beginnen we in de eerste de beste vergadering van onze imkervereniging heftig bezwaar te maken tegen de door het bestuur voorgenomen verhoging van de jaarlijkse contributie met 10 of 20 gulden. f 10,- komt neer op: 'Pappa, we hebben zo'n zin in een ijsje'; f 20,- op: 'We hebben van opa allemaal een magnum gekregen!'.

Je moet je bewust zijn van het verleden. Je kunt er veel van leren. Maar anno 2001 zeuren over een contributieverhoging doet dat verleden m.i. geen recht. Integendeel: het is absurd.

Fruitreis Haaksbergen 2001

H. Konniger, secretaris VBBN subvereniging 'De Heidebloem' Haaksbergen

De subvereniging Haaksbergen heeft dit jaar in verenigingsverband kasten op het fruit geplaatst in Cothen. De kasten zijn geplaatst op 5 mei jl. De eerste appelsoort stond net volop in bloei. De overige soorten zouden snel volgen. Met het mooie weer in het vooruitzicht zou deze reis een succes worden.

We hebben in totaal tien kasten in Cothen geplaatst, verdeeld over twee locaties. De eerste locatie was bij de eigenaar ongeveer 200m de bongerd in. Hier hebben we vijf kasten bij elkaar geplaatst. De tweede locatie was ongeveer 2km verder, niet grenzend aan het eerste perceel. Hier hebben we de andere vijf kasten bij elkaar geplaatst. Binnen twee weken konden we de kasten weer ophalen. De bloesems waren uitgebloeid en bij navraag bij de fruitteler hadden de bijen goed gevlogen en was de vruchtzetting naar volle tevredenheid. Dus we dachten 'de fruitteler is tevreden en wij ook bij zulk mooi weer tijdens de bloeiperiode. Het kan niet anders of de kasten moeten toch zeker elk een volle honingbak hebben'. De volken die wij daar hadden geplaatst moesten die klus met gemak onder deze omstandigheden hebben kunnen klaren. Na de koffie zijn we naar de bijen gegaan. Toen we bij de eerste vijf kasten kwamen zagen we een paar - tussen de vijf en tien - dode bijen op de vliegplank liggen. De dode bijen vielen wel op maar we vonden het niet verontrustend. Het gewicht van de kasten viel een beetje tegen. We hebben de kasten dichtgedaan en zijn vervolgens doorgereden naar de andere vijf kasten. Wat we hier zagen deed ons erg pijn. We werden gewoon stil. Hier lagen wel tien keer zoveel dode en halfdode bijen op de vliegplank. En bij het aanvoelen van de kasten schrokken we helemaal. De kasten wogen nog minder dan toen ze hier werden geplaatst. Het resultaat was voor alle vijf volken op deze plek gelijk. Het eerste waaraan je denkt is vergif en een snelle conclusie op dat moment is: ik reis nooit meer met mijn bijen naar het fruit. Je vraagt je af: Wat is hier in godsnaam gebeurd? Zoiets heb ik nog nooit op het fruit meegemaakt.

We verdenken in geen geval de fruitteler van verkeerd handelen. We zien hem als een serieuze teler en verdenken hem niet van malafide praktijken. Bovendien hadden we dan op beide locaties hetzelfde moeten

zien. We hebben vervolgens de kasten opgeladen en zijn een illusie armer weer richting Haaksbergen vertrokken.

De eerste vijf kasten die het dichtst bij de fruitteler stonden hadden bij de eerste inspectie op de thuisstand weinig broed en het aantal bijen in de kasten was ook beduidend minder dan in de kasten die thuis op de stand waren gebleven, terwijl de volken bij vertrek naar het fruit even sterk waren. De volken hadden de honingkamer wel zo goed als vol. Deze vijf volken hebben samen ongeveer 30kg verzegelde honing opgeleverd. De losse honing is niet geslingerd. De vijf volken die op de andere plek hadden gestaan waren er veel slechter aan toe. De hoeveelheid honing van deze volken was te verwaarlozen: nihil. Ook waren uit deze kasten bijna alle vliegbijen weg. Deze kasten zitten juist wel goed in het broed. Wel doet zich het merkwaardige verschijnsel voor dat na ruim tien dagen de bijensterfte van de volken die naar het fruit zijn geweest ook op de thuisstand nog steeds veel hoger is dan bij de overige volken op de thuisstand. 's-Morgens liggen er toch nog iedere dag meer dan tien dode bijen op de plank. De dode bijen op de thuisstand hebben niet allemaal de tong ver uit naar buiten. De dode bijen op het fruit hadden zonder uitzondering allemaal de tong ver uit. De dode bijen die we tien dagen later op de thuisstand hebben verzameld zijn voor nader onderzoek naar de Ambrosiushoeve gestuurd, dit ook op aanraden van de Algemene Inspectie Dienst. Dit monster is overigens alleen op bijenziekten onderzocht.

Bij navraag bij collega imkers en onze fruitreiscoördinator horen we vele soortgelijke verhalen. De volken zijn nu in een zodanige toestand dat ze niet meer voor de zomerdracht kunnen worden ingezet. De fruitvolken zullen voorlopig alle energie moeten steken in het weer aangroeien tot een sterk volk. De geïnvesteerde energie van de bijen en de imkers heeft dit jaar niets anders opgeleverd dan een grote teleurstelling. Graag zouden wij ('De Heidebloem' Haaksbergen) willen weten wat van deze ellende de oorzaak is en of er in den lande meer imkers met dit probleem kampen. Voor de toekomst is het belangrijk te weten wat hiervan de oorzaak is en hoe deze ramp voorkomen had kunnen worden. Misschien zijn er collega-imkers die hierop commentaar zouden willen leveren.

Het roer moet om: een nieuwe organisatie met een nieuwe doelstelling

M.J. van Iersel, J. Janssen, J. Plaizier,

De Stuurgroep Bedrijfsraad 2000 heeft zijn gedachten laten gaan over de doelstellingen van de nieuwe organisatie. De 'werkgroep doelstellingen', bestaande uit bovengenoemde auteurs, heeft die uitgewerkt en onder woorden gebracht in een advies aan de stuurgroep. Omdat we u graag op de hoogte houden over de ontwikkelingen aangaande de nieuwe organisatie geven we u hieronder de overwegingen die daarbij een rol gespeeld hebben.

238

Van oudsher zijn de bijenteeltorganisaties beroepsgerichte organisaties. Via de bonden kon men goedkope suiker krijgen, de bonden bemiddelden bij plaatsing van volken op het fruit, men kan er zijn kasten en volken verzekeren, men geeft een vakblad uit. De afdeling handel van de VBBN is niet bedoeld als een bedrijf dat winst moet maken voor de organisatie (hoewel winst mooi is meegenomen), maar als een instelling die de imkers goede gereedschappen moet verschaffen: redelijke prijs, goede kwaliteit. In onze moderne economie is het imkeren een uitgestorven beroep. Imkers zijn nog steeds georganiseerd, maar hun organisaties kennen geen groei, zij gaan achteruit. Dat is een trend die al jaren bestaat en er zijn geen tekenen van verandering. Tegelijkertijd zien we, hoe organisaties die zich op een idealistische wijze met de natuur bezig houden, groeien en bloeien. Van hen kunnen we veel leren. De huidige georganiseerde bijenhouderij in Nederland draagt vanuit het verleden die aandacht voor het imkeren als beroep en de daarbij behorende financiële belangen te exclusief met zich mee. Dat is ballast geworden die ons meer kwaad dan goed doet. Het bij velen van ons levende verlangen naar één bijenhoudersorganisatie in Nederland komt mede voort uit het besef dat het bergafwaarts gaat met ons.

Het vraagt een grote inspanning om als organisatie om te schakelen van een beroepsgerichte organisatie naar een organisatie met een idealistische doelstelling. We moeten gebaande wegen verlaten en nieuwe perspectieven zoeken. We zullen daarvoor alle krachten moeten bundelen: de oude organisaties opheffen en een nieuwe vereniging oprichten. Het oude doel: bevordering van de bijenteelt omzetten in een nieuw doel: behartigen van de belangen van

leden die zich bezig houden met honingbijen en andere vliesvleugelige insecten.

Waarom houden we ons met bijen bezig?

Op de eerste plaats omdat het zo'n interessant beestje is. Bovendien is de honingbij economisch van belang. In het verleden hield men, meer dan tegenwoordig, de bijen vooral om haar economische waarde, ook al was de liefde voor en de interesse in de honingbij daarbij niet weg te denken. Momenteel is dat andersom. Voor vrijwel alle imkers geldt dat de liefde voor de honingbij en de interesse in dat natuurwonder de belangrijkste waarden zijn, ook al speelt haar economische waarde nog steeds een rol. Veel imkers hebben financiële belangen bij hun volken: de gemaakte kosten zijn te bestrijden met reizen naar het fruit en de verkoop van honing. Voor de een geldt dat financiële belang sterker dan voor de ander. Ook als imker zijn we verschillend: de een wil alles weten over het functioneren van een bijenvolk en de ander vindt het genoeg als hij een hanteerbare bedrijfsmethode heeft, als hij de imkertechnieken zo beheerst dat hij elk jaar weer het zwermen onder controle houdt en honing kan slingeren. Maar elke imker geeft met trots aan iedereen voorlichting over zijn bijen.

Bijenhouderij economisch niet interessant

Vroeger was de bijenhouderij een onderdeel van het boerenbedrijf. Men hield bijen zoals men kippen, varkens en geiten hield. Ze leverden allen een bijdrage, zowel financieel als in natura, aan het bestaan van het boerengezin. De kennis om dit met succes te kunnen doen werd van generatie op generatie doorgegeven. Na 1900 ziet men allerlei verbeteringen komen in zowel land- en tuinbouw alsook in de veeteelt. Vooral na de tweede wereldoorlog zetten deze ontwikkelingen door. De zwoegende keuterboer veranderde in een moderne hoogopgeleide manager. Ook de bijenhouderij ging mee in deze ontwikkelingen. Het duidelijkst is dit waar te nemen in het landbouwonderwijs. Er werden boekjes uitgegeven voor onderwijs in de bijenteelt op landbouwscholen. 'Bijen houden met succes' van H. van Gool vormt zowel het eindpunt als het hoogtepunt van dat streven. De ontwikkeling en de uitgave van het boek gaat samen met de invoering van de Spaarkast en de Aalster-

methode. De rijksbijenteeltconsulent en zijn assistenten hebben zich in die tijd zeer ingespannen om de Nederlandse imker behulpzaam te zijn bij het houden van bijen op een economisch verantwoorde manier. Hun inspanningen hadden veel succes. De Aalstermethode werd algemeen bekend, zozeer zelfs dat het een tijdlang als de enige goede manier van bijenhouden in Nederland werd gezien. Ook de Spaarkast was een succes. Tot op de dag van vandaag werkt het overgrote deel van de imkers in Nederland met deze kast. Ondanks deze inspanningen is de imkerij geen moderne landbouwindustrie geworden. Waarom? Was het economisch belang van deze sector van de landbouw toen al zo gering dat een echte inspanning tot verbetering niet de moeite waard was? Werd de imkerij ook toen al meer bedreven uit liefde voor het vak dan voor het gewin?

Het rijksbijenteeltconsulentschap vormde de verbindende schakel tussen overheid en georganiseerde imkers. Het bijenteeltonderwijs werd bekostigd door het ministerie van landbouw. Tot op de dag van vandaag bestaat die verbinding met de overheid nog. Maar was vroeger de overheid een stimulans voor de imkerij, nu is ze niet meer geïnteresseerd. Er is geen enkel economisch belang. Ir. Mommers kon in zijn tijd invloed uitoefenen op wetgeving voor de bestrijding van

de tracheënmijtsziekte. Nu is zelfs het tot stand brengen van overleg met het ministerie al een hele opgave.

Bijenhoudery staat er alleen voor

De bijenteeltorganisaties stonden achter het beleid van de rijksbijenteeltconsulent. Zij ondersteunden het streven naar een economisch verantwoorde bijenteelt en ontwikkelden zelf nauwelijks beleid. Dat wreekt zich nu. Het rijksbijenteeltconsulentschap is allang verdwenen, het ministerie van landbouw heeft geen belangstelling meer. De georganiseerde imkerij staat er alleen voor. Ten aanzien van een economisch verantwoorde bijenteelt hebben de organisaties hun leden nauwelijks iets te bieden en een andere doelstelling is er nog niet. Dat heeft tot consequentie dat leden zich af gaan vragen waarvoor ze nou eigenlijk contributie betalen. Als de bijenhoudery geld op moet brengen is de contributie een investering die zijn geld op moet brengen. De gedachte dat de georganiseerde imkerij, bijenhouden en geld iets met elkaar te maken hebben dragen wij vanuit het verleden mee. Daaraan vast zit het idee dat de overheid zich met de bijenhoudery zou moeten bemoeien, dat de overheid onze financiële problemen op zou moeten lossen. We wachten af en nemen zelf geen initiatief. Dat doet (deed) de overheid immers ook voor andere takken van landbouw en veeteelt.

239

Bovenstaand boek is uitgekomen in juni 1953. De schrijver, H. van Gool was leraar in algemene dienst bij het rijksbijenteeltconsulentschap. De Aalstermethode werd voor het eerst gepubliceerd in april 1952.

Allerlei motieven om te imkeren

Imkers heb je in soorten. Er zijn er die inderdaad geld verdienen met imkeren. Vooral in de bestuiving is dit het geval. Het gaat daarbij om grote bedragen. Een jaaromzet van meer dan 2 ton is daar geen uitzondering. Deze imkers hebben weinig belang bij de georganiseerde bijenhoudery. Ze kunnen hun eigen boontjes doppen. Terecht worden zij door de overheid gezien als 'bedrijfsleven' waarop de principes van de markteconomie van toepassing zijn.

Er zijn ook imkers die louter voor het genoegen een volkje in hun tuin hebben staan en soms levert dat nog honing op ook. De meeste imkers zitten tussen deze twee uitersten. Het merendeel heeft zijn volken omdat ze van de natuur en in het bijzonder van bijen houden. Bovendien is het heel fijn dat bijen een heerlijke honing maken; de beloning voor het imkeren.

Natuur voor het grote publiek

Organisaties die onbaatzuchtig opkomen voor de natuur kunnen rekenen op steun van het grote publiek. Als de georganiseerde bijenhoudery als doelstelling heeft dat zij opkomt voor de natuur en in het bijzonder voor alle soorten bijen, zou het mogelijk

moeten zijn om langs deze weg van een achteruitgaande organisatie een bloeiende vereniging te maken. Die stap is niet zo groot als het lijkt. Imkers houden van de natuur. Ze weten veel van bijen, hommels, wespen. Ze moeten leren zich te presenteren als deskundigen op het gebied van de taak en de rol van de bij in de natuur. Veel imkersverenigingen werken samen met plaatselijke natuurverenigingen. Daar zou de grote organisatie veel meer ondersteuning moeten bieden: opleiding, informatiemateriaal, thema's aan de orde stellen. De overheid informeren over de natuurwaarde van bijen en ecologische ontwikkelingen op dit gebied. Dat gebeurt nu veel te weinig. Waar geven imkersverenigingen korte cursussen voor natuur-liefhebbers over hun bijenwereld? Daar is beslist veel belangstelling voor. Waar veel belangstelling is, liggen kansen voor nieuwe ontwikkelingen.

240

Nieuwe leden met een andere belangstelling. Jezelf niet presenteren als een oud beroep op braderieën, maar als natuurkenners bij wie je een cursus kunt volgen. Niet om te gaan imkeren, maar om je te verdiepen in de natuur. Dat kan nieuwe imkers opleveren, maar ook belangstellende leden.

Contributie is niet langer een investering maar een steun aan de natuur. Wie lid is van Natuurmonumenten verlangt geen rendement, maar een goed natuur-beheer. Jouw contributie stelt hen in staat dat beheer te voeren.

Georganiseerde imkerij is naar binnen gericht

Waar houdt de georganiseerde imkerij zich mee bezig? Ziektenbestrijding, drachtverbetering, organisatie in stand houden, informatie geven over bedrijfsmethoden: darrenraatmethode, Aalstermethode, welke kast is de beste. Allemaal zaken die alleen van belang zijn voor de imker, voor het imkeren. Vroeger gaf het consulentenschap daarbij duidelijk leiding: Spaarkast, Aalstermethode, wetgeving voor ziektenbestrijding. Dat was mogelijk omdat de imker daarin geïnteresseerd was. Een goede bedrijfsmethode was zijn belang. Dat leverde immers honing op. Buiten de georganiseerde imkerij is er voor deze zaken weinig belangstelling. Het biedt nauwelijks mogelijkheden zich naar buiten te presenteren en als dat toch al eens gebeurt, staat het functioneren van het bijenvolk centraal. Daarin is het publiek geïnteresseerd.

Naar een naar buiten gericht perspectief

Wat zijn in onze maatschappij belangrijke items? Natuur, milieu, biodiversiteit, ecologie, biologische producten. Waarom komen mensen op cursussen af? Vanuit een interesse in de natuur. We moeten op-

houden onszelf op braderieën en jaarmarkten te verkopen als een oud ambacht waarvoor wij ons best doen dat in stand te houden. Wij gaan ons presenteren als deskundigen op het gebied van de relatie natuur en (honing)bijen. Daar is belangstelling voor: Groei en bloei, Landleven, Grasduinen, IVN, Vlinderstichting, Das en boom, Natuurmonumenten. Tijdschriften en organisaties met veel leden en maatschappelijke waardering. Non profit organisaties die bestaan dank zij de interesse van mensen in de natuur. Daar ligt ons nieuwe perspectief. Vol trots vertellen we over onze bijen, wat een onvoorstelbaar natuurwonder, wat een nut voor natuur en milieu. En als je nog meer wilt dan iets weten over dit wonder, kun je ze nog houden ook. Dan werk je mee aan natuurontwikkeling, mag je van dichtbij genieten van dat wonder. Dat worden onze nieuwe leden: belangstellenden, supporters en natuurlijk ook imkers.

Nieuwe organisatie dient als een paraplu

De nieuwe organisatie moet een verbreding zijn van de oude. Imkers beleven veel genoeg aan het imkeren. Imkeren is bijhouden voor de honing. Dat is iets wat zeker moet blijven. Voorlichting over bedrijfsmethodes en alles wat daar bij hoort, moet ook blijven. De afdeling handel hoeft er niet uit. Het oude ambacht mag. Imkeren met korven is machtig interessant. We moeten de fruittelers duidelijk blijven maken dat onze bijen voor hun producten van groot belang zijn. Bedrijfsmatige imkers horen in onze organisatie thuis. De nieuwe organisatie wordt echter een organisatie die niet alleen het imkertechnische en het economische aspect van het imkeren onder haar hoede neemt, maar ook de natuurwaarde die verbonden is met bijen naar voor brengt, geheel in lijn met de moderne manier van bezig zijn met de natuur. De natuur is belangrijk voor ons en moet krachtig ondersteund worden, want onze moderne manier van leven vormt een bedreiging voor die natuur. Daarmee is onze moderne manier van leven uiteindelijk een bedreiging voor onszelf.

Houdt u van de natuur, houdt u van bijen, lever dan een bijdrage aan het behoud van dit stuk natuur.

Is dit nieuw?

Dit alles is niet nieuw. Het bestaat allang. Het nieuwe is om deze zaken ook als doelstelling voor de organisatie vast te leggen en er consequenties voor het beleid aan te verbinden. Van imkeren als een vanzelfsprekende manier van omgaan met de natuur ten eigen bate, naar bijhouden als een bijdrage aan de natuur. Daarbij niet wachtend op steun van de overheid maar zelf het initiatief nemend.

Nosema, bedreiging of aanzet tot bezinning?

Het artikel over nosema in de vorige aflevering van *Bijen* heeft bij mij zowel waardering alsook verbazing losgemaakt. Waardering vanwege de grondige manier waarop de parasiet wordt belicht en over het feit dat de imker door zijn werkwijze de kans op nosema kan verkleinen of vergroten.

Er worden nuttige 'tips' gegeven. Daaraan kan nog het volgende worden toegevoegd: het gebruik van kruidenthee in het wintervoer en het toepassen van een kleinere raatafstand (35 mm), zodat minder bijen nodig zijn om het broednest warm te houden.

Nosema als signaal

Verbazing was er bij mij ten aanzien van het overige 'geschut' dat in stelling werd gebracht tegen nosema. Vooral het zonder enige terughoudendheid noemen van Fumidil-B als een hulpmiddel om de volken 'gezond' te houden. Terwijl de honingbij kans heeft gezien om vele, vele miljoenen jaren te overleven zonder dat er ooit een imker te 'hulp' kwam met een geneesmiddel, wordt er in het artikel gedaan alsof zo'n middel nu eenmaal een noodzakelijk kwaad is. Voor mij is dat op z'n zachtst gezegd veel te kort door de bocht.

Of, om het anders te stellen: wanneer een greep in de medicijnkast nodig is tegen nosema, is er dan niet iets fundamenteels mis met de manier waarop er met de bijen wordt omgegaan? Worden er dan geen eisen gesteld die de draagkracht van het volk te boven gaan? En wordt het dan niet hoogtijd voor een bezinning?

Wanneer een koninginnenteler geregeld te maken heeft met nosema, is dat dan geen aanwijzing dat de manier van werken te ver af staat van de natuur en het wezen van de imme?

En als bij een imker nosema een regelmatig terugkerend probleem vormt in het voorjaar is dat dan niet het signaal om na te gaan of hij met zijn methoden wel op de goede weg is en/of zijn type bij wel voldoende is aangepast aan het lokale klimaat en de plaatselijke omstandigheden? Bedenk daarbij dat het werken met rassen die al snel in het voorjaar een groot broednest hebben, veel vraagt van de winterbijen en misschien eisen stelt die het volk in ons wisselvallige voorjaar niet kan waarmaken. Vermoedelijk is het niet voor niets dat onze oorspronkelijke zwarte bij een veel tragere voorjaarsontwikkeling kent. Goed

afgestemd op het vallen en opstaan van ons voorjaarsweer.

In het artikel wordt geadviseerd om alleen met sterke volken te werken. Het woord sterk vind ik ongelukkig gekozen. Dat wordt al snel afgemeten aan het aantal bijen. Mijns inziens is de vitaliteit en de harmonie veel belangrijker. Liever een natuurzwerm van een paar raampjes dan een kunstmatig samengesteld volk dat een volle bak bezet.

Evenwicht herstellen

Tot slot: het gaat er mij niet om een bepaalde methode te verheffen tot de enige waarheid, maar wel wil ik het volledige omgaan met bijen aan de orde stellen. Dan kunnen we in een open dialoog gezamenlijk werken aan de verdere ontwikkeling van duurzame imkermethodes. Vanuit die houding kunnen we ook op een heel andere manier gaan aankijken tegen nosema. Niet als een bedreiging, maar als een signaal om ons omgaan met bijen aan te passen aan hun natuur. Zo'n proces van heroriëntatie is geen concessie maar een nieuwe uitdaging, het inslaan van nieuwe wegen. Een intrigerende ontdekkingstocht die ons dichter brengt bij de bij en de wereld eromheen. In die benadering krijgen de eigen observaties en het verder ontwikkelen van een gevoel voor de bijen weer een belangrijker plaats. In de afgelopen tientallen jaren is de bijenteelt steeds rationeler en technischer geworden en zijn veel oude wijsheden op de achtergrond geraakt. Ook op dat gebied moet een evenwicht hersteld worden.

*Ad Vermaas, Hoogeveen (lid van de redactie van *Bijen*)*

Selectie

(Selectie: volgens het woordenboek: Fra. het uitkiezen; het uitzoeken naar geschiktheid; uitgekozen gedeelte(n).)

Selectie is iets wat je op veel verschillende manieren kunt toepassen. Er zijn namelijk een hoop criteria waarop je kunt selecteren.

Voor de imkers onder ons die een bijenstand hebben met een vijftal volken zullen het aantal criteria veel geringer zijn dan voor imkers die met meer dan tien volken imkeren.

Wat voor criteria kunnen er gesteld worden om tot een beoordeling te komen.

- steeklust
- raamvastheid
- zwermdrift
- haaldrift
- wintervastheid

- voorjaarsontwikkeling
- percentage inteelt
- varroaresistentie of ziekteresistentie in het algemeen.

Beoordeling

De vraag is: 'hoe kom je tot een beoordeling?' Hiervoor zul je moeten gaan waarnemen en niet vergeten dit op een of andere manier vast te leggen. Een goede mogelijkheid hiervoor is het gebruik van een kastkaart, waar de criteria die jij wilt gaan gebruiken, alvast zijn voorbedrukt. Dit voorkomt dat je iets vergeet. Verder moet je gebruik maken van een waarderingsschaal. Als goede graadmeter kun je gebruik maken van de schaal 1 (slecht) tot en met 4 (goed).

Deze schaal wordt in veel landen gebruikt zodat je ook een keer je eigen gegevens kunt vergelijken.

Na één jaar van registreren en vastleggen kun je tot een vergelijking komen van de gegevens. Dit dan wel per gesteld meetpunt en met een totale beoordeling per bijenvolk.

Hieruit is dan weer een gemiddelde te berekenen. Leg je dan alle gegevens naast elkaar, dan zal blijken dat er volken zijn die onder het gemiddelde liggen en natuurlijk ook die erboven liggen. De volken boven het gemiddelde zijn interessant. Want als je aan selectie doet, zul je ook aan koninginnenteelt moeten doen. Het volgend jaar zal dan ook geteeld moeten worden van de volken die boven het gemiddelde van de stand liggen om tot verbetering van de totale stand te komen. Het is niet altijd mogelijk om tot verbetering te komen zonder dat er nieuw materiaal in de stand ingebracht is. Dit is een gevolg van het feit dat de omgeving van de bijenstand ook invloed heeft op de stand. Darren vliegen nu eenmaal veel verder dan de werkbijen en de darren bepalen voor een groot deel het gedrag van onze volken.

Resultaten

Koninginnenteelt heeft mijn interesse sinds een jaar of vijftien. De resultaten van selectie hebben een zeer bevredigend resultaat.

De bijen zijn nu zonder kap en handschoenen te benaderen, zijn zwermtraag en hebben een goede voorjaarsontwikkeling.

De honingopbrengst, natuurlijk afhankelijk van het drachtgebied en de weersomstandigheden, is toch duidelijk verbeterd.

Selectie is registreren, noteren, vergelijken en conclusies trekken en dat is beslist niet eenvoudig.

Jan Kruit, Ter Apel

Gemiste kans

Sinds eind 1999 lopen er besprekingen over het samengaan van de vier bijenhoudersorganisaties in Nederland. Voor de individuele leden van de organisaties is het volmaakt onduidelijk wat er besproken wordt en welke resultaten bereikt worden. Door de overkoepelende Bedrijfsraad is een Werkgroep 2000 geformeerd om het onderzoek naar het samengaan te doen en deze Werkgroep zou dan ook Bijen moeten gebruiken om de imkers te informeren. Uiteindelijk zijn het de imkers die moeten beslissen of ze kunnen instemmen met de voorstellen van één bijenhoudersorganisatie in Nederland.

Een paar voorbeelden

- In Bijen juli/augustus 2000 wordt vermeld dat er twee werkgroepen worden geformeerd met een overkoepelende Stuurgroep. Maar over de opdrachten aan die werkgroepen en wie de leden zijn van de werkgroepen en de stuurgroep geen woord.
- Men is van plan om de lezer op de hoogte te houden, maar men zegt ook dat 'een broedende kip niet gestoord mag worden'.
- In Bijen februari 2001 wordt gemeld dat de werkgroepen gerapporteerd hebben en dat nadere berichten spoedig zullen volgen. Maar tot op dit moment (eind juli 2001) zijn die uitgebleven.
- Er wordt in Bijen april 2001 gemeld dat er nog een nieuwe werkgroep wordt geformeerd om de doelstellingen van de bijenhouderij te formuleren. Niets over wie de leden zijn van deze werkgroep en wat de opdracht is.

Voor informatie zijn we aangewezen op wat er zoal in het verenigingsnieuws van de vier bijenhoudersorganisaties in Bijen terloops wordt vermeld. Ik ben van mening dat meer openheid over het onderzoek naar het samengaan van de organisaties kan bijdragen tot een discussie binnen de verenigingen die aangesloten zijn bij de verschillende organisaties. Betrokkenheid bij de mogelijke veranderingen die ons te wachten staan, kan het samengaan alleen maar vergemakkelijken. Ook kan daarmee een mogelijk ledenverlies beperkt worden. Ik denk dat de Stuurgroep Bedrijfsraad 2000 door de 'geheimzinnigheid' waarmee hun activiteiten zijn omgeven, het streven om de Nederlandse imkers in één organisatie te verenigen, ernstig schade toebrengt. En daarmee de kans op een harmonieuze afloop van hun nobel streven zal missen.

F. Peter Bohlmeijer, Berghem

De charme van het imkeren

Een aantal jaren geleden ben ik gestopt met imkeren. Een paar redenen waren daarvoor aan te wijzen. Het werken met kasten begon mij zwaar te vallen: mijn leeftijd begon een woordje mee te spreken. Ook de chemische bestrijding van de varroamijt ging mij tegenstaan. Inmiddels was het Amerikaans vuilbroed in aantocht. Verder was er nog een privéreden maar die doet hier nu niet ter zake. Al met al achtte ik de tijd gekomen om met mijn liefhebberij te stoppen. Reeds in een veel eerder stadium had ik met de gedachte gespeeld om in geval van beëindiging van het kastimkeren over te gaan op korfimkeren. Toen het echter zover was heb ik resoluut besloten de hobby te beëindigen. Een vijftal jaren heb ik het zonder bijen moeten stellen. Wel bezocht ik ieder jaar de prachtige bijenmarkt in Uddel. Een leuke bijenmarkt, niet te groot, maar wel gezellig. Als ik daar rondliep had ik steeds de neiging om weer een volk te kopen. Vooral voelde ik mij aangetrokken door de vierkante Uddeler korf. Al die tijd heeft mij het bijenhouden niet losgelaten. Ik was wel begunstiger gebleven van de plaatselijke bijenvereniging in Beverwijk, waar ik de jaarlijkse ledenvergadering bijwoonde. Alle banden met de imkerij waren dus niet verbroken.

Uddeler en andere korven

Dit voorjaar ben ik weer eens op onderzoek uitgegaan. Ik ben eens gaan kijken op het bijenpark van de vereniging of mijn oude stal nog leeg zou staan om die in overleg met het bestuur in gebruik te kunnen nemen. Helaas was er inmiddels een andere gegadigde die belangstelling had. Wel was er een andere stal beschikbaar die ik met hun toestemming kon gebruiken. Zo gezegd zo gedaan De stal heb ik wat opgeknapt. Een drietal korven kreeg ik van een bevriende imker cadeau. Een geweldige geste. De vierde door mijzelf gevlochten korf kreeg ik ook weer terug. De vijfde korf heb ik in Uddel gekocht: de vierkante Uddeler korf. Nu nog de bijen. Ik moest geduld oefenen en dat viel niet mee.

Op het park zouden er genoeg zwermen beschikbaar komen. Uiteindelijk is het geduld ruimschoots beloond. Vijf zwermen heb ik samen met een bevriende imker geschept. Ik vond het prachtig, vol van avontuur en spanning. De ontwikkeling van de volken gaat voorspoedig. Enkele hebben in een mum van tijd de korf helemaal volgebouwd. Twee andere doen er wat langer over maar die zwermen waren ook veel kleiner dan de andere.

Nu de moraal van het verhaal

Dat ik weer lid ben geworden van de VBBN zal inmiddels wel duidelijk zijn. Ik denk dat in een tijd van achteruitgang van het ledenbestand een kleine positieve bijdrage welkom zal zijn. Het gaat mij niet om de honing maar wel om het plezier van het bijenhouden, het avontuur, het leuke tijdverdrif, de persoonlijke contacten en misschien is er nog veel meer te noemen. Ik noem het nostalgisch imkeren met alleen korven. Geen gesjouw met zware kasten. Wel het plezier van het bijenhouden, de ontwikkeling van de volken, de activiteiten rondom het vliegget, de geuren, het zwermen, de capriolen rondom het zwermescheppen en niet te vergeten de mythe van het bijenhouden. Het hoort er allemaal bij. Het is de charme van het imkeren. Dat is waarvan ik u deelgenoot wil maken. Misschien een idee voor de wat ouder wordende imker om niet te stoppen als het te zwaar wordt, maar om op een andere voet door te gaan, met korven en op een kleinere schaal.

Klaas Kroesen, Beverwijk

243

Reactie 'Geen Groningen...'

Het artikel 'Geen Groningen zonder bijen' in het juni-nummer vind ik een misser. Met generaliserende denigrerende opmerkingen als 'De gemeenten in Groningen enz.' onder een foto van het rapport kun je moeilijk weer bij een gemeente in Groningen aankloppen om medewerking. En je zult ze in de toekomst echt nodig hebben!!! En waarom is het aantal imkers in Groningen de laatste jaren met 25% gedaald? Licht dat alleen aan de medewerking van overheden? Hoe functioneert het verenigingsleven in Groningen? Is die 25% werkelijk met het imkeren gestopt, of hebben ze uit onvrede met de VBBN hun lidmaatschap opgezegd en zijn met het imkeren gewoon doorgedaan.

Natuurlijk krijgt de VBBN ook weer de schuld! Waarom moet die zonodig ingeschakeld worden voor het geven van cursussen. Dat is een zaak van de subverenigingen. In Rotterdam is een cursus gegeven over wilde bijen en in Den Haag loopt momenteel een cursus (via het AOC!) over drachtplanten. De benadering zoals genoemd in 'Honingwinning in relatie tot maatschappelijke aspecten' van A. Koster, heeft mijns inziens een beter effect dan een rapport met goede doelstellingen waarin wie, wat, wanneer, en hoe moet doen ontbreekt. Laat Ton Thissen over dat rapport eens een artikel schrijven.

A. Neve, Leiden

Najaarsperikelen

Welk naamplaatje hangen we aan september? Het is nog van alles wat. In de heidegebieden, maar tegenwoordig daar niet meer alleen, wordt de laatste honing afgenomen en verwerkt tot eindproduct als slinger- of raathoning. In verstedelijkt gebied wordt regelmatig een amberkleurige najaars honing geoogst, vaak een tikkeltje rins van smaak door de nectar van *Symphoricarpus*. Eenmaal geproefd herken je het meteen. Tijdens warm nazomerweer bevat het ook blad honing waardoor de kleur van de honing doet denken aan stroop. Om nog even op raathoning terug te komen. Dat is echt niet het privilege van heide-imkers, al leent deze honing zich er uitstekend voor. Zuivere heidehoning kristalliseert namelijk niet omdat het een weinig eiwit bevat waardoor de honing in rust een gelei vormt. Raathoning kan je winnen in secties, tegenwoordig weer verkrijgbaar bij afdeling Handel van het Bijenhuis, maar je kunt het ook keurig verpakt als brokhoning aanbieden. Om brokhoning te krijgen wordt bij aanvang van de heidedracht het volk teruggedrongen op een broedbak vol broed met daarop een lage honingkamer met raampjes voorbouw, bestaande uit een reepje kunstraat van 0,5 centimeter. Als de honingbak eenmaal in gebruik is genomen kan er een moerrooster worden tussen geschoven. Bij goed weer en sterke dracht (een volgende keer staan we stil bij slecht weer en minder gunstige dracht) worden de lege raampjes volgebouwd met raat, gevuld met nectar die vervolgens wordt omgezet tot honing en verzegeld. De verzegelde raat wordt uiteindelijk in pasklare brokken gesneden en verpakt of de raat wordt in z'n geheel te koop aangeboden. Zoals gezegd, heidehoning in rust is net gelatine. Het loopt niet uit. Eens demonstreerde ik dat aan bezoekers van het museum door het deksel van de pot te schroeven en deze op de kop te houden. Helaas waren door voorafgaande bezoekers de verschillende soorten honing niet op de juiste plaats terug gezet en had ik een pot lamsoorhoning in mijn handen. Niet moeilijk te raden naar het resultaat, een beteuterd gezicht en hilariteit alom. Door die geleitoeestand is de honing moeilijk te slingeren. Om het daarvoor geschikt te maken worden de bakken met gevulde raten minimaal 24 uur in een verwarmd vertrek gezet, daarna de honing kolben en dan pas in de slinger. Raatbreuk is haast niet te voorkomen, vooral bij nog nieuwe raat. Als er ergens geldt: 'slinger met beleid' dan is dat wel hier het geval. Brokhoning winnen van een andere dracht heeft als nadeel het lekken van de honing bij het snijvlak. Toch is het mogelijk. Leg de brokken op een gasbodem

over een lege schaal, na vierentwintig uur is de honing uit de beschadigde cellen gelekt en kan de brokhoning worden verwerkt. Raat- en brokhoning zijn dankbare producten. Telkens weer hoor je: 'Dat ken ik van vroeger bij opa'. Bijen en nostalgie vormen nog steeds een twee-eenheid.

De weg naar verzegelde honing

Het staat er zo eenvoudig: 'Bij goed weer en sterke dracht worden de lege raampjes vol gebouwd met raat, gevuld met nectar die door de bijen wordt omgezet tot honing'. Maar wat een werk is daarmee gemoeid. Collectief was zweten tot... nee, niet tot je er bij neervalt maar wel totdat de taak is voltooid als de nectarstroom tenminste aanhoudt. Vervolgens massaal de nectar indampen, suikers omzetten en daarmee doorgaan totdat het vochtgehalte van de nectar is teruggebracht tot om en nabij de 18%. Dan is de nectar tot honing geworden, waarna de gevulde cellen worden verzegeld. De honing kan nu geen vocht meer opnemen en is geschikt als wintervoer. Dat de bijen bij gebrek aan kant en klare opslagruimte onder druk van binnenstromende nectar gaan bouwen is logisch, je moet dat spul toch ergens laten, nietwaar? Even een zijsprongetje. Bouwlust is dus niet gekoppeld aan enig jaargetijde, maar komt op gang als er veel voedsel wordt verwerkt. Ook onder de winter tros vinden we wasschubben, let er maar eens op. Daarnaast zult u zich toch ook wel eens de vraag stellen hoe de bijen constateren dat na een periode indampen de nectar tot honing is geworden. Wij staren ons blind op het uiteindelijke watergehalte van de honing. De vraag is of bijen die met het indampen bezig zijn ook het watergehalte bepalen. Of zet het suikergehalte van de oplossing het sein op honing? Het uiteindelijke resultaat zal hetzelfde zijn en aanleiding geven de honing te verzegelen. Ik kom tot deze gedachten omdat het vochtgehalte door de bijen wordt bepaald door een segment van de voelspriet. Het suikergehalte daarentegen wordt inwendig bepaald en er moet dus ergens een inwendig wekkertje aflopen die aangeeft dat die belangrijke grensovergang nectar/honing is bereikt. Andere bijen maken het werk af en verzegelen de cellen met rijpe honing. De volgende vraag: 'Hoe weten DIE bijen dat de honing rijp is en klaar om verzegeld te worden? Snoepen ze ervan om het suikergehalte te bepalen? Of nemen ze met hun antenne boven de gevulde cellen een vochtgehalte waar, die de inhoud bestempelt tot honing? Nog een mogelijkheid: worden de cellen met rijpe honing misschien verzegeld door de bijen die de honing indikken?

Bij deze van voedsel verzadigde bijen zullen de wasklieren op volle sterkte werken en dan is het wel zo makkelijk om gelijk de cellen te verzegelen. Die soort vragen geven voor mij, en ik hoop ook voor u, een extra dimensie aan het houden van bijen.

'Even inwinteren'

Het volgende facet van september. Dat we dit onderdeel van het imkeren serieus moeten nemen bleek dit voorjaar weer eens. Veel meldingen over zwakke, dode en op grote schaal darrebroedige volken. Het laatste kan een gevolg zijn van langdurig slecht weer tijdens de bronstperiode van de koningin, van het kweken van koninginnen in te kleine volkjes of in volkjes met een gebrek aan bijen van de juiste leeftijd. Over het kweken van koninginnen in kleine bevruchtigingsvolkjes heb ik al meer met u gesproken. Waarom schuilt hierin een groot gevaar? Na thuiskomst van een geslaagde bruidsvlucht is een hoge temperatuur in het volk van de koningin noodzakelijk voor een goed transport van het sperma naar het zaadblaasje. Die constant hoge temperatuur lijkt me de Achilleshiel van de kleine volkjes, met als gevolg vroegtijdig darrebroedige koninginnen. Een slechte uitwintering kan ook het gevolg zijn van de varroa of een gebrek aan winterbijen, maar dat blijft moeilijk aantoonbaar. Zelf keek ik met angst en beven uit naar de conditie van mijn volken na mijn fout tijdens de heidedracht (zie Bijen 9(12): 340 (2000)). Twee volken waren wat minder sterk dan normaal, maar verder zag het er goed uit. Wat blijft er dan nog over? Het weer! Hoe gedroeg het weer zich in die cruciale perioden? September, oktober en november waren vrij warm, somber en nat. December was extreem zacht tot het midden van de maand. Tot die periode was er van een winterzit geen sprake. Daarna volgde in januari en februari kwakkelend weer. Hoge maxima, vooral in het zuiden van het land, werden afgewisseld door kortdurende koude perioden. Er bestond een tweedeling in het land waarbij het noorden beduidend kouder bleef dan het zuiden. Maart was weer koud, nat en somber. Nat en somber was ook het kenmerk van april. Pas begin mei kon in het noorden de eerste inspectie plaatsvinden. Veel, maar niet alles, kan op het conto van het weer worden bijgeschreven. Ieder zal zijn eigen verhaal moeten afmaken.

Bijen houden, een avontuur

Op 18 mei ging ik met de snelboot van Terschelling via Vlieland naar Harlingen. Aan boord waren vrij veel bejaarden en een grote groep kinderen. Het had de afgelopen nacht flink gewaaid en er stond in de Vliestroom een prachtige deining. De kinderen genoten

van de rollende escapades van het schip, een catamaran. Nadat de hostess had aangekondigd dat we de haven van Vlieland naderden en iedereen op z'n plaats moest blijven zitten tot het schip was afgemeerd, brak er bij de ouderen een donderend applaus los. Een bejaard echtpaar zat tegenover me en de man vroeg: 'Waarom klappen ze nu?' 'Waarschijnlijk omdat we behouden zijn aangekomen', was het antwoord. Bij de kinderen droop de teleurstelling van de gezichten af dat het avontuur was afgelopen. En dat zette me aan het denken. Moeten we de bijenteelt voor de jongeren misschien ook meer presenteren als een avontuur, een uitdaging, naast het enthousiasme waarmee we ons verhaal pootjes geven? Enthousiasme werkt aanstekelijk, dat weten we. Onlangs werd ik zelf door een bezoeker van ons museum aangestoken. De naam van de bezoeker was Ellen Michaelis uit Amsterdam.

Imkers helpen imkers in Zimbabwe

Zij heeft een aantal jaren als ontwikkelingsmedewerkster in Zimbabwe gewerkt en liep warm voor een club bijenhouders. Deze club is ontstaan nadat een leraar lagere school begin negentiger jaren met het houden van bijen was begonnen. Door de verkoop van honing wist hij zijn gezinsinkomen op te krikken. Dit had uitstraling en meerdere families kregen interesse. Nu vormen tien families een bijenclub. Stel je bij dit alles niet te veel voor. De bijen worden merendeels gehouden in eigenhandig gemaakte onderkomens van hout, plastic tonnen en manden. De woningen worden hoog in bomen gehangen tot ze bevolkt zijn en dan verhuizen ze naar de grond voor controle en honing-oogst. Daarvoor gebruikt men een beroker met als brandstof houtskool en koeienmest en een borstel van

Een hoog in de boom geplaatste bijenkast in Zimbabwe. Wanneer er bijen ingetrokken zijn, verplaatst men de kast naar een laag onderstel op de grond.

kippenveren. In 1996 liet de onderwijzer door een meubelmaker een aantal Kenia-bijenkasten maken en dat werd z'n eerste stap naar wat meer serieus bijen houden. In 1999 was zijn oogst verdubbeld tot 40 pond! Nu neemt ook de belangstelling uit de naburige dorpen toe. Ellen Michaelis wilde het project bekend maken aan de Nederlandse imkers en hoopte tweedehands materiaal te verzamelen voor de club startende imkers in het zeer afgelegen Mwenezi District in het zuidoosten van Zimbabwe. Ik heb dat uit haar hoofd gepraat vanwege de kosten van verzamelen, opslag en verzending. Om de pogingen van deze beginnende imkers in een vijandig klimaat te ondersteunen is er een veel betere manier. Geen materiaal van hier dat daar niet te gebruiken is vanwege gebrek aan onderdelen. Laat de mensen ter plekke zelf de Kenia-kasten bouwen. Daarvoor is geld nodig. En nu komt de clou: Elke gedoneerde gulden wordt verdubbeld door de Nationale Commissie voor Internationale samenwerking en duurzame ontwikkeling. Wilt u, als particuliere imker, maar ook als vereniging, dit bijenteeltproject financieel steunen, dan kan dat door overmaking op rekening: ABN 53.27.62.770, t.n.v. Green Development Foundation Amsterdam, onder vermelding van 'Project Bijenteelt'. De bijenhouders van de Kutsungirira Beekeeping Club hebben een stuk land uitgekozen om fruitbomen en struiken te

planten om daar met 50 Kenia-bijenkasten aan het werk te gaan. Zij dromen van een winkel om in de toekomst hun honing en bijenwas te kunnen verwerken, verpakken en verkopen. Dat kan met onze hulp iets dichterbij komen. Namens deze imkers vast hartelijk dank. Meer informatie is te verkrijgen bij Jane N. Aerts, Project Bijenteelt, Leliegracht 19, 1016 GR Amsterdam, 020-4218098.

Het weer in september

Voor de periode 1971-2000 geldt als voorlopig gemiddelde een hoeveelheid zonneschijn van 133 uur, 69 mm neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 18,7°C. De afgelopen vijf jaren gedroeg het weer zich als volgt.

September maanden

Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C
1996	zonnig	(165)	vrij droog	kil	(17,1)
1997	zeer zonnig	(182)	droog (31)	normaal	
1998	somber	(108)	zeer nat (151)	normaal	
1999	zonnig	(161)	normaal	zeer warm	(22,5)
2000	vrij somber	(125)	vrij nat 82)	vrij warm	(19,9)

Geraadpleegd

John Atkinson, Breeding matters The Beekeepers' Quarterly: 17(2): 32 (May 2001)

Nieuwe boeken bibliotheek

De Bijenbibliotheek van de Wageningse Universiteit heeft er weer enkele nieuwe boeken bij.

U kunt de boeken bestellen bij: Bibliotheek Plantenziektenkundig Centrum, Binnenhaven 8, 6709 PD Wageningen, 0317-482264 of E-mail: bluw.fyto@pd.bib.wau.nl

Beetsma, J.; Glastra, G.; Schippers, A. 100 Jaar

Veluwezoom 1898-1998 Bijenhoudersvereniging Bennekom. ISBN: 90-9011685-0. FYTO 69.60 B 32

Crane, E. The world history of beekeeping and honey hunting. ISBN: 0715628275. FYTO 69.60 B 35

Hepburn, H.R.; Radloff, S.E. Honeybees of Africa. ISBN: 3-540-64221-8. FYTO 69.62. B 31

Jong, H.J. de The land of corn and honey: the keeping of stingless bees (meliponiculture) in the ethno-ecological environment of Yucatan (Mexico) and El Salvador. Proefschrift Universiteit Utrecht. ISBN: 9051872879. FYTO T 1174, 1999-35

Long, L.T. Die Kombinationsanwendung von

Ameisesäure und Majoranoel zur Bekämpfung der Varroatose unter gemässigten (Deutschland) und tropischen (Vietnam) Klimabedingungen. Justus-Liebig-Universität Giessen. FYTO T 1174, 1998-13

Neumann, F. Die Wirkung der bienenbrutschädigenden Pestizide Fenoxycarb, Diofenolan, Diflubenzuron, Teflubenzuron und Triflumuron auf die larven des mehlkäfers (*Tenebrio molitor* L.) als Biotestsystem, Proefschrift Hohenheim. FYTO T 1174, 1999-34

Peeters, T.M.J.; Raemakers, I.P.; Smit, J.

European Invertebrate Survey (Leiden) Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen (Apidae). FYTO 69.00 B 62

Shimanuki, H.; Knox, D.A. Diagnosis of honey bee disaeses. FYTO T 1071, 690

Veen, J.W. van Colony reproduction in stingless bees. Proefschrift Universiteit Utrecht. FYTO T 1174, 1999-30.

Dick Vunderink

Wij hebben weinig concreet nieuws te melden. In de Stuurgroep Bedrijfsraad 2000 is het afhaken van de ABTB in de fusiebesprekingen besproken. Uiteraard is teleurstelling en onbegrip uitgesproken. Ook waren de resterende gesprekspartners het erover eens dat zij de besprekingen gewoon zullen voortzetten. In de uitgestelde jaarvergaderingen staat het onderwerp op de agenda. De Adviesgroep Bijengezondheidszorg is in gesprek met een vertegenwoordiger van de RVV

om gezamenlijk een beleid voor de bestrijding en financiering van AVB aan het Ministerie van LNV voor te stellen. De eerste twee besprekingen verliepen moeizaam en wij moeten voortdurend de scheve beeldvorming die bij het ministerie bestaat, corrigeren.

Het probleem met het Station voor Carnicateelt op Schiermonnikoog lijkt zich op te lossen dankzij enkele financiële injecties. Mocht de Plankenactie door vakantie aan uw aandacht zijn ontsnapt, sla het juli/agustusnummer van Bijen nog even open.

Verslag bijscholingsdag honingkeurmeesters

J. Beekman

Ongeveer 30 keurmeesters hebben op 7 juli jl. aan deze dag, die georganiseerd werd door de honingcommissies van de vijf bijenteeltorganisaties, deelgenomen. De heer F.G.A. Janssen had de coördinatie van deze dag en fungeerde als voorzitter. Als locatie was gekozen voor de Imkerij 'Immenhof' te Heumen.

Het welkom verliep in een gemoedelijke sfeer met koffie en vlaai. De voorzitter opende de dag met iedereen welkom te heten, in het bijzonder de gast spreker de heer J. van Melick.

Het volgende punt op de agenda was een rondleiding door de drachtplantentuin, de wijngaard en imkerij, verzorgd door de heer M. Hallmans. Als eerste kwam de wijngaard aan de beurt, waar de aanwezigen een uitleg kregen hoe het een en ander tot stand gekomen is, over de vier verbouwde druivenrassen, de soort en de resistentie van de rassen tegen meeldauw. De drachtplantentuin was nog in opbouw maar de aanwezigen kregen een goede indruk hoe het ging worden (binnenkort wordt de tuin geopend). Natuurlijk werden ook de bijen ten tonele gevoerd. Hier werd de zachtaardigheid en de broedproductie van de Buckfastbij onder de aandacht gebracht. Schitterende bijenvolken zijn aan ons getoond. Dhr. Hallmans is een boeiend verteller en ging helemaal op in het verhaal, zodat de voorzitter hem op tijd moest remmen om in het verdere verloop van de dag niet in tijdnood te komen. Als uitgangspunt voor de opzet van de 'Immenhof' is de slogan 'De bijen en de natuur naar de mensen brengen' gehanteerd. Het was een door de aanwezigen zeer op prijs gestelde rondleiding.

'Evaluatie nieuw keuringsreglement honing'

door mevrouw E. Schild. Bij de eerste inleiding werd aan de deelnemers werd gevraagd hoe de ervaringen waren met de nieuwe keuringsnormen voor honing. Men vond het een royale verbetering en was van mening dat de normen wat meer verspreid dienen te worden onder de imkers.

Er wordt steeds meer honing aangeboden met een te laag suikergehalte (-1%) wat in de hand zou werken dat men gaat proberen om vocht af te voeren. Bij een te laag suikergehalte blijkt de houdbaarheidsdatum niet te kloppen, maar moet deze korter zijn. Wat hier aan te doen? De honingcommissie zal zich hierover beraden. Uit de deelnemers is de opmerking gekomen om de houdbaarheidsdatum van honing altijd op zes maanden te stellen en dit op het keuringsformulier te vermelden.

Een honingkeuring moet mede als doel hebben om de kwaliteit van de aangeboden honing te verbeteren. Het etiket moet goed ingevuld worden, maar de inzender moet niet meteen afgestraft worden met een hoog aantal strafpunten. Uitgaande van een goed product moet men de kans krijgen om een superieur product te leveren.

'Hoe maak je mede'

door de heer M. Hallmans. De inleider ging de geschiedenis na, van hoe men van honing aan mede kwam. Mede, de Godendrank. Onze verre voorvaders ontdekten dit vermoedelijk toen ze het vocht dronken van gegiste honing. De heer Hallmans legde het hele proces van medebereiding uit, en verklaarde een voorstander te zijn van natuurlijke gisten, van het zogenaamde gistplantje. De soort mede is afhankelijk van de gebruikte honing. De te gebruiken materialen

en ingrediënten zijn besproken. Van tevoren moet de keuze gemaakt worden of men zoete of droge mede wil maken. Een en ander wordt natuurlijk bepaald door de verhouding van de ingrediënten. In Nederland wordt meer zoete dan droge mede verkocht. In de pauze is een voortreffelijke lunch verstrekt door mevrouw Hallmans en haar twee assistenten. Overigens was de gehele verzorging voortreffelijk, ook tijdens de lezingen.

'Keuringsnormen mede'

door de heer J. Beekman. De deelnemers hebben allemaal de normen op papier ontvangen, zoals deze gebruikt worden bij de jaarlijkse studiedag van de Bond van Bijenhouders ZLTO.

Het keuren van mede is natuurlijk een zaak van 'smaak' maar moet toch aan bepaalde richtlijnen gebonden zijn. De mede wordt bijna altijd gekeurd aan het einde van de honingkeuring. Waarom? De meeste honingkeurmeesters wagen zich hier niet aan: dit vindt zijn oorzaak in het feit dat er maar weinig keurmeesters verstand van mede hebben en in mede zit alcohol. Bij de normen die door de BvB ZLTO gehanteerd worden gelden de volgende richtlijnen: Inleveren van drie dezelfde neutrale flessen zonder etiket, goed afgesloten met een kurk of schroefdoop. Eén fles wordt opengemaakt, even laten staan en in twee wijnglazen van 1/8 uitgeschonken. Daarna wordt op de normen gekeurd. Het alcoholpercentage wordt niet meegenomen. Producten die met bessen of druiven gemengd zijn worden niet als mede gekeurd, want zij gelden als honingvruchtenwijn.

Aan de deelnemers is de vraag gesteld om de aangereikte normen en richtlijnen in de honingcommissies van de diverse Imkersorganisaties te bespreken, aan te vullen of te wijzigen.

De gegevens doorgeven aan het secretariaat van de Bedrijfsraad vóór 17 september 2001.

De honingcommissie van de Bedrijfsraad zal de gegevens verwerken en eventuele nieuwe normen samenstellen voor het keuren van mede.

'Soorten mede, bewaren, presentatie en degustatie'

door de heer J. van Melick. De heer Van Melick verzorgde dit onderwerp weer op zijn bekende en stichtelijke wijze. Het proeven van de mede was een feest op zichzelf, maar ook hier was duidelijk te merken dat het proeven van mede bepaald wordt door de smaak van de proever. Een mede aangereikt door de heer Hallmans, gemaakt van heidehoning, is een product dat beter ruikt dan smaakt. De soorten

mede die dhr. Van Melick ons liet proeven waren van zeer goede kwaliteit. Dat je ook mede moet drinken uit een goed wijnglas (van boven toelopen) dat je bij het pootje moet vasthouden, werd ons duidelijk gemaakt. Bij het keuren van mede letten op de zogenaamde mufte muizengeur. Deze mede altijd afkeuren. Bij het proeven van mede moet deze niet te koud zijn, licht gekoeld bepaalt de smaak. Bij het maken van mede de juiste grondstoffen gebruiken, waarbij zuivere honing een vereiste is. Propolismaak in de mede mag, maar let op de dosering.

Bij het ontsmetten van de fles en kurk sulfiet gebruiken, maar minimaal.

De presentatie van het product is zeer belangrijk, geen afdrucken van vingers op de fles, en een verzorgd etiket met de juiste gegevens. De inleider is van mening dat de puntentelling bij het keuren van 0 naar moet gaan als waardering, en niet als strafpunten van de 100 moeten worden afgetrokken. Normen voor het keuren van mede moeten goed afgesproken worden. In deze materie is geduld een goede zaak. De mede gemaakt van koolzaadhoning smaakte voortreffelijk.

Sluiting

De voorzitter heeft alle inleiders hartelijk bedankt voor hun bijdrage aan deze dag, in het bijzonder de familie Hallmans voor hun voortreffelijke verzorging. Een locatie die een bezoek ten volle waard is. Om 15.00 uur heeft de voorzitter de terugkomdag gesloten.

advertentie

De Immenhof
Alle bijenmaterialen voor de moderne imker

* Aanbieding:

vuren Spaarkast	f 190,- per stuk
5 stuks à	f 170,- per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 1200 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorhuizen, 0342-472837 / 0653182006 info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

Bij gepraat

E.H.J. Blankert, voorzitter ABTB

De inhoud van de gesprekken en de eerste stukken over een mogelijke fusie tussen de vier bijenteeltorganisaties heeft binnen de ABTB voor de nodige discussie gezorgd. Een achttal afdelingen hebben het hoofdbestuur (brief van 25.4.2001) verzocht een extra ledenvergadering uit te schrijven daar de informatie, ontvangen op de algemene ledenvergadering d.d. 10 maart 2001, hiertoe aanleiding gaf.

Op zaterdag 19 mei 2001 organiseerde het hoofdbestuur een extra informatiedag waarin de ontwikkelingen, standpunten en inzichten werden uitgewisseld.

In de opening van de extra jaarvergadering d.d. 2 juni deed de voorzitter P. van Schaik een beroep op de aanwezigen de besprekingen voort te zetten en op een afgerond voorstel een beslissing te nemen.

Namens eerder genoemde acht afdelingen werd de volgende verklaring voorgelezen:

'In 1999 hebben de leden van de afdelingen het hoofdbestuur van de Imkersbond ABTB toegestaan oriënterende besprekingen te houden met betrekking tot een fusie. De aanwezige afdelingen zijn het hoofdbestuur dankbaar voor het vele werk, dat het tot nu toe verricht heeft.

De afdelingen zijn van mening dat de oriënterende fase voorbij is. Er wordt in dit stadium alleen gesproken over een fusie. Andere mogelijkheden om te komen tot een succesvoller overleg met de overheid komen of zijn niet meer aan de orde. De afdelingen komen op grond van de tot op heden ontvangen informatie tot de conclusie, dat het hoofdbestuur van de ABTB met ingang van heden 2 juni 2001, moet stoppen met de fusiebesprekingen.'

De stemming die hierna volgde gaf de uitslag: 22 stemmen voor stoppen en 19 stemmen voor doorgaan met de fusiebesprekingen. Teleurgesteld in de uitslag deelden de volgende bestuursleden mee hun functie neer te leggen: P. van Schaik, R. Veldkamp, W.F. Wijnbergen en R. Molenaar. Met de twee nog overgebleven bestuursleden G. Hollander en J. Sprenkelder werd door een aantal afgevaardigden een interimbestuur gevormd.

In een tweede extra algemene ledenvergadering op 30 juni 2001 werd een nieuw bestuur gekozen.

De taken zijn na onderling beraad als volgt verdeeld: E. Blankert (voorzitter tot ALV 2 maart 2002), G. van der Kamp (vice-voorzitter), A. Doornink, (secretaris), A. Kok (penningmeester), G. Hollander (bestuurslid) en G. Sprenkelder (bestuurslid). Tevens zijn er protocolafspraken gemaakt om de leden en de afdelingsbesturen optimaal van dienst te kunnen zijn.

Het nieuwe bestuur stelt zich tot doel een actieve vereniging te leiden waarbinnen de mening van haar leden telt. Aan stabiliteit en continuïteit binnen de bond kent het bestuur een grote waarde toe. Zij zal aan de komende

algemene ledenvergadering een nog samen te stellen beleidsprogramma voorleggen.

Daar er onder de voorstellers betreffende het verdergaan met de fusiebesprekingen ook afdelingen waren die pleitten voor vernieuwende samenwerking met de andere organisaties, zal deze mogelijkheid - afhankelijk van het standpunt van de andere organisaties - onderzocht dienen te worden.

Het nieuwe bestuur kwam op 11 juli voor het eerst bijeen.

Enkele punten uit de vergadering zijn:

- Het correspondentieadres luidt: Imkersbond ABTB, De Hagen 25, 7091 VJ Dinxperlo, 0315-652156
- Het nieuwe E-mailadres van de bond is: abtbhoofdbestuur@hotmail.com
- Op zaterdag 3 november a.s. komen de vertegenwoordigers van de afdelingen voor Drachtplanten en Ziektenbestrijding in Wehl weer bijeen.
- In februari 2002 staat er een studiedag op het programma.
- Met regelmatige artikeltjes in het blad Bijen willen wij u even bijpraten.

249

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Ik had dat veel eerder moeten doen. Zo'n verdrietig stuk als in het juli/augustusnummer over wat zo'n voorzitter toch allemaal kan overkomen. Echt om medelijden mee te krijgen. Zo zeer dat het zelfs een aantal problemen te bar werd. En dan met name die van het teeltstation op Schiermonnikoog.

- Er zit nu plotseling perspectief in. Nee, niet dat de gemeente zich bedacht heeft en de bewoners van de nieuwbouwwijk heeft gewezen op de voortreffelijke bemesting van hun tuinen. Het is eigenlijk nog veel gekker. Onze beheersploeg, op het eiland om wat moerdopjes weg te breken, werd opgewacht door een vriendelijke heer, die zich niet wilde voorstellen, maar als compensatie een enveloppe overhandigde, die pas thuis geopend mocht worden. Toen dat met de nodige spanning werd gedaan, bleek het een adhesiebetuiging te zijn 'het station moet op Schier blijven en hierbij een financiële ruggesteun'. Een ruggesteun van f10.000,-! Nee, geen tikfout. Dat gebeurde vrijwel tegelijk met het oogsten van de moeren 2001 en het startsein van de plankenactie voor Schier. Drie positieve opstekers in een week tijd. De moeren goed bevrucht en de eerste reactie op de plankenactie geeft ons ook alle hoop dat ons doel met deze actie wordt bereikt, al hebben we nu, 1 augustus, uiteraard nog geen goed overzicht. Maar binnen een week was er rechtstreeks op de girorekening al f 2.000,- binnen, los van de acceptgiro's.

We hebben dit wondertje uiteraard uitgebuit door het te plaatsen op de digitale dorpskrant van Schier hetgeen veel PR van radio en TV opleverde op de oogsttijd en de majesteitlijke treinreis de dag daarop. En vervolgens deelt de eigenaar van de Spar, die de lamsoorhoning afneemt, mee dat de winst op de eerste 1.000 potten voor ons is. En laat het nu prima weer zijn gedurende de bloei! Wat zo'n huilerig stuk toch allemaal teweeg kan brengen. Toen wij ook nog technische plankenhulp kregen aangeboden, zowel professioneel als van ervaren eigenkassen-timmeraars, heeft het stichtingsbestuur gezegd: nu niet meer zeuren. Met dit geld kunnen we de stal zelf bouwen - nou ja zelf, die timmeraars dus - en wij hebben aangekondigd dat we voor het nieuwe seizoen op de nieuwe locatie staan. En zo zijn we nu met B&W in gesprek. Maar nu eerst de bouwvergunning en wijziging bestemmingsplan en dat duurt weer enkele maanden. Maar goed, we zien het helemaal zitten. Wordt vervolgd.

• Helaas heeft het Ministerie LNV niets gedaan met mijn huilstuk in Bijen. Ik vrees dat dit ook al in de onderste la ligt, bij onze vorige bijdragen. Het gesprek over het toekomstig beleid voor AVB verloopt stroef en er valt eigenlijk geen pijn op te trekken welke kant het op zal gaan. Er worden mooie idealen aangedragen maar de werkelijkheid laat zich daar moeilijk inpassen, nog los van het prijskaartje aan de idealen. De Adviesgroep Bijengezondheidszorg moet weer flink aan het werk om onze ideeën nog verder te ondertimmeren en die van het ministerie te relativieren.

• Twee berichten over onze wetenschappers. De eerste is dat we twee promoties meemaakten, namelijk van Arie Koster en van Johan Calis. Beiden van harte gelukgewenst. En over idealen gesproken, mag ik er jullie nog een toevertrouwen? Een wet op een algehele herbeplanting van Nederland met insectenvriendelijke gewassen en een eenvoudig maar afdoend middelje tegen de varroamijt. Voor een beetje wetenschapper.... enfin, laat maar.

• Ik was aanwezig op het afscheidssymposium van Hayo Velthuis die zijn loopbaan bij de Universiteit van Utrecht beëindigt. Een interessante serie lezingen over honingbijen en verwante bijensoorten en een receptie waarbij velen uit binnen- en buitenland de waardering voor het werk van Hayo uitdrukten.

U weet het nu, hij is beschikbaar voor elke lezing op welke plaats dan ook! Hayo, bedankt voor het onderzoek waarvan ook de Nederlandse imkerij profiteerde en veel rust, maar ook weer veel in ons midden.

• Het Floriade-team zal nu regelmatig iets van zich laten horen. Ik kan een beetje in de keuken kijken en ben zeer content over het enthousiasme en de ideeën die daar steeds weer opborrelen. Intussen is de grond bewerkt en er wordt regelmatig geschoffeld in afwachting van de bouw van de bijenkast die het onderkomen zal zijn voor bijen en imkers gedurende een halfjaar in 2002.

Ik moet zeggen dat ik me voortdurend verbaas over de imkers. Soms zak je bijna door de grond van de kneuterigheid en even later zweef je in de wolken door hun grandioze steun en visie. Die laatste mentaliteit staat per saldo garant voor het voortbestaan van onze natuurhobby in een veranderende omgeving. En laten we in die geest ook de ALV 2000 op 29 september houden.

Middagprogramma ALV

Het middagprogramma zal plaatsvinden ná de Algemene Ledenvergadering van de VBBN op 29 september a.s. en duurt van 14.00-16.30 uur, in de grote zaal van het WICC/IAC. Het thema is 'Bestuiving'.

Voor de agenda en de routebeschrijving naar het WICC/IAC zie Bijen 10(2): 56 (2001).

Programma

- 14.00-14.30 uur: 'Bestuivingswensen van een zaadveredelingsfirma' door B. van Kuijk, werkzaam bij het zaadveredelingsbedrijf Rijk Zwaan.
 - 14.30-15.00 uur: 'Activiteiten van een bestuivingsimker' door L.A. Kamerling van de Stichting Bedrijfsmatig Imkeren
 - 15.00-15.20 uur: pauze
 - 15.20-15.40 uur: presentatie van de Website van de VBBN door H.J.J. van den Broek, HB-lid VBBN
 - 15.40-16.00 uur: Bespreking van het handboek 'Bestuiving', geschreven door L.G.M. Hensels, oud-voorzitter bijenteelt
 - 16.00-16.30 uur: 'Bestuiving in de natuur' door A. Koster, Alterra, DLO-onderzoeksinstituut Wageningen.
- Het middagprogramma kan kosteloos bijgewoond worden. Een samenvatting van de voordrachten is bij de zaal verkrijgbaar. Aansluitend aan de voordrachten zal er gelegenheid zijn tot discussie.

Floriade Werkgroep

Namens de werkgroep Floriade 2002 zal ik u in de komende maanden op de hoogte houden van de ontwikkelingen rondom de organisatie van het bijenpaviljoen. Zoals in het juni-nummer van 'Bijen' bekendgemaakt is, is het benodigde sponsorgeld voor de presentatie van de imkervereniging op de Floriade 2002 beschikbaar (Bijen 10 (6)). Dit was voor de diverse leden van de werkgroep het startsein om aan de slag te gaan. De leden hebben allemaal een eigen taak op zich genomen. De ontwerper van het gebouw, dhr. Jan van de Berg, heeft zijn plan voor het gebouw aan de hand van een maquette gepresenteerd: een zesraams honingkast: maar dan heel groot.

De zijwanden (4 x 12 meter) worden door een kunstschilder van cellen en bijen voorzien. De bezoekers zullen dus als het ware tussen de 'raampjes' (vier meter hoog!) door het gebouw lopen. Ze voelen zich dan thuis in de bijenkast: vandaar de naam voor ons gebouw: 'Bee at Home'. Het grondwerk voor de fundering van het gebouw is inmiddels gedaan, in september gaat een grote groep vrijwilligers verder met de bouw. Rond de inrichting en presentatie is een werkgroep onder leiding van Irene Koel bezig het concept 'Verwondering' verder uit te werken. Er zijn veel ideeën maar er is nog niets definitief.

Voor de tuin rond het gebouw heeft Klaas van der Lee een ontwerp gemaakt. Het is geen sinecure om gedurende de gehele Floriade, die volgend jaar duurt van 8 april tot 20 oktober bloeiende planten te hebben. Dit najaar zullen de vaste planten gepoot worden. Ook de Imkergroep is enthousiast bezig, hoe onze bijtjes zo goed mogelijk te presenteren. Over onze vorderingen leest u de komende maanden meer.

Namens de Werkgroep Floriade 2002, Huib Koel.

Zoemlijst VBBN

De Zoemlijst van de VBBN werkt weer. Dit is een lijst waarmee men met elkaar kan praten en/of discussiëren en ervaringen en ideeën kan uitwisselen. Ook is het mogelijk foto's en/of aanhangsels mee te sturen. De lijst heeft een nieuw domeinadres:

Bericht inzenden: VBBN_ZOEM-1@nl.egroups.com

Aanmelden: VBBN_ZOEM-1-subscribe@nl.egroups.com

Afmelden: VBBN_ZOEM-1-unsubscribe@nl.egroups.com

ZLTO

Studiedag ZLTO 10 november

Jo Janssen, voorzitter studiedag

Het thema van de studiedag zal zijn: 'De imker vertelt' (methoden uit de praktijk).

De voorzitter van de Bond, dhr. J. Beekman, zal enkele mededelingen doen vanuit het bondsbestuur. Dit jaar zullen er geen winnaars van de bijenteelt bedrijfswedstrijd worden bekend gemaakt omdat er vanwege de MKZ-crisis door de bond niet is gekeurd.

Lezingen

• **Lezing 1:** Dhr. H. Daems, lokaal 151 Methode Renson. Dhr. Renson is imker in Cherrat in België. Hij gaat van het principe uit: 'Hoe minder broed de bijen te verzorgen hebben, hoe langer ze leven.' Deze vrij logische benadering is hij dan ook gaan uitproberen in het jaar 1976. Hij sloot een koningin op in het volk zodat ze maar zes ramen ter beschikking had. Deze zes ramen moeten dan wel volledig voor broed ter hare beschikking zijn, dus geen stuifmeel of honing in deze ramen. Hij ontdekte dat, hoewel het volk minder bijen had, het toch meer honing produceerde. Dit fenomeen ging hij verder uitdiepen. In 1977 zette hij twee volken naast elkaar. De koningin van het eerste volk kon zoveel leggen als ze zelf wilde en werd dus niet opgesloten. De koningin van het tweede volk werd wel opgesloten op zes ramen. Daarna ging hij de jonge bijen van elk volk zoveel mogelijk merken. De bijen van het ene volk kregen allemaal gele stippen op de rug, de bijen van het andere volk rode. Daarna controleerde hij het in- en uitvliegen van het aantal gekleurde bijen. Hij kwam tot de vaststelling dat het volk met de opgesloten koningin 21 dagen langer met gekleurde bijen bleef dan het volk waar de koningin vrije leg had. Zijn verklaring is eenvoudig: hoe minder broed de bijen moeten verzorgen, hoe langer ze leven en hoe langer ze haalbij zijn.

'Broedbeperking en toch meer honing' klinkt niet alleen tegenstrijdig maar voelt ook aan als onmogelijk.

• **Lezing 2:** Dhr. C. Dewindt, lokaal 150 Methode: geïntegreerde koninginnenteelt. Zaken die in deze lezing aan de orde komen zijn: Waarom is voor de carnica-bij gekozen en niet voor de inheemse bij of de Buckfastbij? Hoe schakel je van bijvoorbeeld inheemse bijen over op carnica-bijen? Moeten er elk jaar nieuwe F1 koninginnen op de productievolkten en hoe kom je daaraan? Hoe kweek je nieuwe volken met F1-koninginnen? Waar laat je de jonge koninginnen bevruchten: op een speciaal bevruchtungsstation of op eigen stand? Hoe zit het met eigenschappen als: zwermdrift, overwintering, voorjaarsontwikkeling, ziektegevoeligheid, bouwactiviteit, raamvastheid, steeklust, poetsgedrag en andere eigenschappen?

Welk materialen heb je nodig voor koninginnenteelt? Wat zijn de kosten van het een en ander?

• **Lezing 3:** Dhr. F. Rutten, lokaal 1 Methode: gehanteerd bij het doppenproject.

Het imkeren en ook de imker is in de loop van de jaren veranderd van het houden van enkele volken op de boerderij door de boer naar enkele volken houden door een geïnteresseerde burger van een dorp of stad. De bij is veel dichterbij de bebouwde kom komen te staan. Daardoor is de vraag naar het houden van zachtvaardige en zwermtrage bijen steeds noodzakelijker geworden. Niet alleen omdat dat voor de imker plezieriger imkeren is, maar vooral om de overlast voor burens en omwonenden zo klein mogelijk te maken. Voor menig imker is de opgave om te selecteren te groot. Hij houdt daarvoor immers te weinig volken.

In België is een groep imkers al jaren geleden begonnen met het ter beschikking stellen van ééndags larfjes van zachtvaardige volken aan andere imkers om zelf koninginnen te kunnen kweken. Deze activiteit is uitgegroeid tot over de landgrens en wint nog steeds nieuwe imkers.

• **Lezing 4:** Dhr. H. Joosen, lokaal 151 De Aalstermethode. Zaken die tijdens de lezing aan de orde zullen komen zijn: is de Aalstermethode achterhaald? Wordt deze methode over het algemeen goed uitgevoerd? Waarom zijn de resultaten zo wisselend?

Is bij de Aalstermethode selectie mogelijk: hoe zou dat dan moeten plaatsvinden?

Is de Aalstermethode ook toepasbaar bij de teelt van carnica- of Buckfastbijen?

Stapsgewijs uitleg van de Aalstermethode

Zijn er onderdelen bij de Aalstermethode die aangepast zouden moeten worden?

Workshops en andere activiteiten

Ter ondersteuning van de lezingen zullen diverse workshops plaatsvinden.

• Dhr. P.C. Muntjerv, oud-voorzitter VBBN, zal met meegebrachte materialen laten zien hoe de **snelgrove-methode** werkt. Hij imkert al jaren met deze methode.

• 'De Vriendenclub', een groep imkers, laat **kasten** en koninginnenkastjes zien, die zichzelf gemaakt hebben. Tekeningen hiervan zijn tegen een geringe vergoeding te verkrijgen.

• Demonstratie **honingkeuren**.

• Dhr. T. de Groot zal de CD-rom van de VBBN 'De

Honingbij' demonstreren en ook zal getoond worden hoe men via **Internet** allerlei informatie over de honingbij kan opvragen.

Vlechtwerk Vorig jaar was er een demonstratie vlechten. Hopelijk heeft dat anderen geïnspireerd. Dit jaar bieden we de mogelijkheid eigengemaakt vlechtwerk ter keuring aan te bieden. De beste inzendingen krijgen een certificaat.

Postersessie Panelen van de Ambrosiushoeve geven informatie over recente onderzoeken. De 'Vrienden van de Ambrosiushoeve' zullen informatie verschaffen over de prachtige drachtplantentuin van de Ambrosiushoeve.

Tentoonstelling Tevens verkoop van tweedehands bijenboeken door veldbiologisch antiquariaat 'De Stokroos'.

Markt In lokaal 69 zal weer een 'markt' worden gehouden. Iedereen, behalve handelaren, kan hier imkerartikelen ruilen of verkopen. In verband met Amerikaans vuilbroed (AVB) mag geen materiaal worden aangevoerd dat in aanraking is geweest met bijen. Meer informatie over de 'markt' in het oktobernummer van Bijen.

Tentoonstelling zelfgemaakte spullen Ook dit jaar wordt weer de mogelijkheid geboden om eigengemaakte spullen tentoon te stellen, zoals kleden en beeldjes. Meer informatie hierover in het oktobernummer van Bijen.

Vertoning videofilms In een apart lokaal zullen films vertoond worden, die zoveel mogelijk betrekking hebben op het thema van deze studiedag, o.a. over het doppenproject en van de 'Vrienden van de Ambrosiushoeve'.

Honingkeuring Ook zal er weer honing gekeurd worden volgens de nationale richtlijnen. Zie Bijen 8(7/8): 206-207 (1999).

Bij de inname van de honing zal een honingkeurmeester aanwezig zijn om advies te geven, in welke categorie de te keuren honing behoort te worden aangeboden. Een jury zal de inzendingen beoordelen en deze zullen na de keuring tentoongesteld worden, voorzien van de uitslag.

Mede- en waskeuring Een inzending mede bestaat uit drie flessen mede, afkomstig van één partij. De flessen mogen niet van een etiket of opschrift zijn voorzien. De jury zal de mede beoordelen op smaak, helderheid, zuiverheid en verpakking.

Er worden verschillende categorieën was onderscheiden:

- zelf gezuiverde was
- zelf gegoten kunstraat
- siervoorwerpen van bijenwas

Zelfgezuiverde was: per inzender mag slechts één blok was aangeboden worden. Het stuk moet minstens 500 gram wegen. Het stuk mag niet van een etiket of ander kenteken voorzien zijn.

Zelfgegoten kunstraat: per inzender één serie van drie vellen. De vellen kunstraat mogen niet voorzien zijn van een etiket of opschrift. De jury zal de gezuiverde was en de zelfgegoten kunstraat beoordelen op kleur, geur,

structuur en verontreinigingen; de zelfgegoten kunstraat tevens op sterkte, gewicht en oppervlaktemaat. Siervoorwerpen en kaarsen van bijenwas: het aantal inzendingen per deelnemer is onbeperkt. De beste inzendingen van de diverse klassen worden met een certificaat gehonoreerd.

Ontmoetingsruimte U bent niet verplicht de hele dag het programma te volgen. In de aula bij de bar is de gehele dag de gelegenheid om met uw collega-imker van gedachten te wisselen onder het genot van een kop koffie of een ander drankje.

Parallelprogramma Het parallelprogramma bestaat dit jaar ook weer uit twee onderdelen: Mw. A. van Roessel zal de deelnemers wegwijs maken in hoe zij van kunstraat prachtige bloemen kunnen maken. Mw. v.d. Meijden leert ons hoe je van heksenbezems mooie vogels kunt maken.

Imkermaterialen Ook dit jaar zullen er weer handelaren present zijn, die hun imkermaterialen te koop aanbieden.

Loterij

Om een bijdrage te leveren aan de onkostenbestrijding van deze studiedag zal er weer een loterij gehouden worden waarmee waardevolle prijzen en imkerartikelen zijn te winnen. De loten kosten f 1,- per stuk, zes voor f 5,-.

Toegangsprijs Voor leden van de Bond van bijenhouders ZLTO met lidmaatschapskaart f 20,- en voor niet-leden f 25,-.

Niet-leden kunnen ook dit jaar volwaardig deelnemen aan de keuring van was, mede en vlechtwerk, d.w.z. dat ook zij zullen meedingen naar de te behalen certificaten.

Plaats en tijd De studiedag wordt gehouden in het schoolgebouw van de Helicon, Schouwrooij 2 te Boxtel. Het gebouw is om 09.30 uur open en om 10.00 uur zal de studiedag geopend worden.

De studiedagcommissie nodigt alle imkers van Nederland uit.

Op 19 juni 2001 overleed op 72-jarige leeftijd ons lid

PETRUS SIMON WILLEM MARIA ROGGEKAMP

Peter was een positief kritisch lid van onze vereniging, die aan één antwoord niet altijd genoeg had. Hij bezocht regelmatig de door onze vereniging georganiseerde activiteiten en was daarbij regelmatig actief. Een jaar geleden behaalde hij nog het getuigschrift voor honingkeurmeester. Zijn grote hobby was bijenhouden.

Wij wensen zijn echtgenote en verdere familie veel sterkte met dit verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Dordrecht e.o.